

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 21 stycznia 2025 r.

Poz. 674

UCHWAŁA NR VIII/72/24 RADY MIEJSKIEJ W SZAMOCINIE

z dnia 20 grudnia 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szamocin na lata 2025 - 2028

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r., poz. 1465 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292), po uzyskaniu pozytywnej opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, Rada Miejska w Szamocinie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szamocin na lata 2025 – 2028, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Szamocin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej w Szamocinie
(-) Sławomir Rybarczyk

Załącznik
do uchwały Nr VIII/72/24
Rady Miejskiej w Szamocinie
z dnia 20 grudnia 2024 r.

**GMINNY
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY SZAMOCIN
NA LATA 2025 – 2028**

Szamocin, wrzesień 2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Spis treści

1. WSTĘP	4
1.1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
1.2. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami	5
2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
2.1. Konstytucja RP	6
2.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	6
2.3. Inne ustawy oraz rozporządzenia	10
2.4. Zadania i kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	12
3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	18
3.1. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego	18
3.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023 – 2026	18
3.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030	20
3.1.3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	21
3.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	22
3.2.1. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021 - 2024	22
3.2.2. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku	26
3.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	27
3.2.4. Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego	30
3.2.5. Program Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021 - 2027	31
3.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu	33
3.3.1. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Chodzieskiego na lata 2024 – 2027	33
3.3.2. Strategia Rozwoju Powiatu Chodzieskiego na lata 2021 – 2030	36
4. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SZAMOCIN	36
4.1. Położenie i zarys historii gminy	36
4.2. Zabytki nieruchome	39
4.2.1. Charakterystyka zabytków nieruchomych na terenie gminy	39
4.2.2. Krajobraz kulturowy	44
4.2.3. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków – wykaz	46
4.2.4. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków	48
4.3. Zabytki ruchome	58
4.4. Zabytki archeologiczne	59
4.4.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	61
4.4.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej	61
4.4.3. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną	61
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	67

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

5.1.	Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków	68
5.1.1.	Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	68
5.1.2.	Stan zachowania zabytków ruchomych	72
5.1.3.	Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego	73
5.1.4.	Obszary największego zagrożenia dla zabytków na terenie gminy	75
5.2.	Ochrona zabytków nieruchomych i dziedzictwa archeologicznego wynikająca ze <i>studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szamocin</i>	77
5.3.	Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	80
5.4.	Uwarunkowania wynikające z dokumentów wykonanych przez Gminę Szamocin	83
5.4.1.	Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Szamocin na lata 2020 - 2030	83
5.4.2.	Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	83
5.5.	Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody. Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego	84
5.5.1.	Pomniki przyrody	84
5.5.2.	Obszary NATURA 2000	84
5.5.3.	Obszary chronionego krajobrazu	85
5.6.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych	85
6.	SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2020 - 2023	86
7.	KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	86
7.1.	Gminna ewidencja zabytków	86
7.2.	Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	87
7.3.	Udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych	87
7.4.	Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	88
7.5.	Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego	88
7.6.	Określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych	90
7.7.	Realizacja zadań wynikających z obowiązku opieki nad zabytkami sprawowanej przez właściciela.....	90
7.7.1.	Obiekty wpisane do rejestru zabytków stanowiące własność Gminy Szamocin.....	90
7.7.2.	Obiekty wpisane do rejestru zabytków niebędące własnością Gminy Szamocin.....	91
8.	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	91
9.	MONITORING DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	93
10.	WEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	93
11.	NIEKTÓRE ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	93
12.	BIBLIOGRAFIA	95

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to tworzony przez pokolenia dorobek materialny i duchowy, nośnik tradycji oraz wartości historycznych, artystycznych, naukowych, religijnych, patriotycznych, który buduje i utrwala tożsamość zbiorową w różnych wymiarach: lokalnym, regionalnym, narodowym, kulturowym czy społecznym. Jednym z najważniejszych elementów tego dziedzictwa są **zabytki** będące materialnym świadectwem przeszłości. Stanowią one **zasób ograniczony, nieodnawialny i narażony na zniszczenie**. Zachowanie dziedzictwa kulturowego ma fundamentalne znaczenie dla utrzymania ciągłości rozwoju społecznego oraz kształtowania więzi społecznych, a także utrzymania poczucia przynależności do wspólnoty narodowej, religijnej, obyczajowej i cywilizacyjnej. Ochrona i opieka nad zabytkami jest dobrem samym w sobie i wartością wykraczającą poza kategorie utylitarne.

Programy opieki nad zabytkami upowszechniają wiedzę o dziedzictwie kulturowym i definiują kierunki działań mających na celu zachowanie, ochronę, a także w miarę możliwości poprawę jego stanu. Są dokumentami polityki administracyjnej o charakterze strategicznym w zakresie podejmowanych zadań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego.

Przedmiotowy program jest kolejnym programem opieki nad zabytkami opracowanym dla Gminy Szamocin. Poprzedni program obejmował lata 2020 – 2023.

1.1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Opracowanie programu opieki nad zabytkami jest zadaniem własnym samorządu terytorialnego. Przepis **art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) określa podstawę prawną obowiązku wykonania przedmiotowego programu:

- zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1).
- wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu lub rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3 ustawy).
- ww. programy są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87 ust. 4).
- z realizacji programów zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy (art. 87 ust. 5).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

1.2. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Przedmiotem opracowania niniejszego programu jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Szamocin. Główny cel stanowi zachowanie zasobów tego dziedzictwa oraz poprawa jego stanu poprzez określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach gminy, a także promocja i wytworzenie szeroko rozumianej świadomości obszaru gminy jako miejsca atrakcyjnego turystycznie oraz wykorzystanie jako czynnika lokalnego rozwoju społecznego i gospodarczego. Ważnym zadaniem w ramach realizacji założeń programowych jest również organizacja działań edukacyjnych promujących lokalne dziedzictwo kulturowe i upowszechniających wiedzę na jego temat oraz mających na celu podniesienie świadomości potrzeby, zasadności i sposobów ochrony zabytków. Podstawą do ustalenia kierunków działań w tej sferze jest określenie uwarunkowań dziedzictwa kulturowego obecnego na terenie gminy z uwzględnieniem zasobu zabytków, ich lokalizacji oraz krajobrazu kulturowego.

Formułując niniejszy program opieki nad zabytkami przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków gminy, między innymi opieki nad zabytkami, do których gmina Szamocin posiada tytuł prawny oraz zarysowano ogólną politykę gminy w dziedzinie opieki nad zabytkami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

W polskim ustawodawstwie zagadnienia związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami regulują następujące akty prawne:

2.1. Konstytucja RP

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. poz. 483 ze zm.) - ustawa zasadnicza definiuje fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego nakładając obowiązek ochrony zabytków. Art. 5 i 6 stanowią, że Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, która jest źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

2.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) w sposób kompleksowy reguluje kwestie związane z prawną ochroną zabytków. Akt ten określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.

- art. 3 niniejszej ustawy podaje definicje następujących określeń:
 - ❖ **zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - ❖ **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będąca dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - ❖ **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będąca dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - ❖ **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy będący tym wytworem;
 - ❖ **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- ❖ **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
 - ❖ **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów ustawy Prawo budowlane, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
 - ❖ **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
 - ❖ **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
 - ❖ **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
 - ❖ **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
 - ❖ **historyczny zespół budowlany** – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
 - ❖ **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
 - ❖ **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.
- art. 4 określa kwestię ochrony zabytków rozumianą jako działania podejmowane przez organy administracji publicznej, polegające na:
 - 1) zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
 - 2) zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
 - 3) udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
 - 4) przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
 - 5) kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
 - 6) uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.
 - art. 5 definiuje pojęcie opieki nad zabytkiem rozumianej jako działania realizowane przez jego właściciela lub posiadacza, polegające na zapewnieniu warunków:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
 - 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
 - 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
 - 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
 - 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.
- art. 6 określa zabytki, jakie podlegają ochronie i opiece bez względu na ich stan zachowania:
- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami,
 - parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
 - 2) zabytki ruchome będące w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi,
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
 - 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktmami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto zgodnie z art. 6 pkt 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy, jednostki osadniczej.

- art. 7 wymienia następujące **formy ochrony zabytków**:
 - 1) wpis do rejestru zabytków,
 - 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
 - 3) uznanie za pomnik historii,
 - 4) utworzenie parku kulturowego,
 - 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
- art. 9 stanowi, że do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.
- art. 28 stanowi, że niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora o:
 - uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
 - zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
 - zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
 - zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.
- zgodnie z art. 36 ust. 1 **pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków** wymaga:
 - 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, w tym drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
 - 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
 - 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
 - 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
 - 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym ten zabytek się znajduje;
 - 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu z korzystania tego zabytku;
 - 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
 - 11) prowadzenie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
 - 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.
- art. 89 określa organy ochrony zabytków, którymi są:
- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
 - wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

2.3. Inne ustawy oraz rozporządzenia**➤ Ustawy:**

- 1) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zm.)
- 2) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130)
- 3) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145)
- 4) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zm.)
- 5) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- 6) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.)
- 7) Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 278)
- 8) Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 576)
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87)
- 10) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385)
- 11) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393)

➤ **Rozporządzenia:**

- 1) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 81)
- 2) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56)
- 3) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2425)
- 4) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110)
- 5) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. z 2012 r. poz. 737)
- 6) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. poz. 510)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- 7) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. poz. 2153)
- 8) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. poz. 259)
- 9) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. poz. 650)

Inne:

- 1) Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona), sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. poz. 564)
- 2) Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. poz. 190 i 191)

2.4. Zadania i kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Zakres zadań i kompetencji samorządu gminnego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany przede wszystkim w niżej wymienionych aktach prawnych:

- 1) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 609)
Art. 7 ust. 1 pkt 9 stanowi, że do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w szczególności zadania te obejmują m. in sprawy kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- 2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292)
 - **art. 16 ust. 1** stanowi, że rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej;
 - zgodnie z **art. 17** na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:
 - prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
 - zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych oraz innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz znaków umieszczanych przez starostę na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru informujących o tym, że zabytki te podlegają ochronie;
 - zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
 - składowania lub magazynowania odpadów.
- **art. 18** zakłada obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy określaniu ustaleń strategii rozwoju gmin, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej.
- zgodnie z **art. 19**:
- określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomości:
 - 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
 - 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.
 - w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej uwzględnia się w szczególności ochronę:
 - 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
 - w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:
 - 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
 - w przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.
 - w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- **art. 20** wskazuje, że projekty i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.
- **art. 21** stanowi, że podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków.
- zgodnie z **art. 22 ust. 4 i 5**:
 - wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.
 - w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
 - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków;
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
 - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków - przepis ten utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11.05.2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).
- **art. 32 ust. 1 pkt 3 i ust. 2** stanowi o przyjmowaniu przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i obowiązku przekazania przyjętego zawiadomienia właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków (niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni).
- **art. 33 ust. 1 i 2** stanowi o przyjmowaniu przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i obowiązku przekazania przyjętego zawiadomienia właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków (niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni).
- **art. 71 ust. 1 i 2** wskazuje, że sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, prac restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny (wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązanego) posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- zgodnie z **art. 73** osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie albo będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.
- zgodnie z **art. 77** dotacja może obejmować nakłady konieczne na:
 - 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
 - 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
 - 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
 - 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
 - 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
 - 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
 - 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
 - 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
 - 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
 - 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
 - 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
 - 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
 - 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
 - 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
 - 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
 - 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7 –15;
 - 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
- **art. 81 ust. 1 i 2** wprowadza możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja może być

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

- zgodnie z **art. 82 ust. 1 i 3** łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. W celu zapewnienia realizacji tych postanowień organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.
- na mocy **art. 87** wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, który przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się radzie gminy.

3) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145)

- zgodnie z art. 13 ust. 4 i 5:
 - sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
 - sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- na podstawie art. 29 ust. 2 – jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130)

- zgodnie z art. 13b pkt 3 lit. j oraz art. 13i ust. 3 pkt 5 lit. b:
 - ustalenia planu ogólnego określa się uwzględniając znajdujące się na obszarze gminy zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej;
- wójt, burmistrz albo prezydent miasta, po podjęciu przez radę gminy uchwały o przystąpieniu do sporządzania planu ogólnego, występuje o uzgodnienie projektu planu m. in. z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do wskaźników i parametrów zabudowy i zagospodarowania terenu, o których mowa w art. 13e ust. 2 i 3, w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
 - zgodnie z art. 15 ust. 1 i ust. 2 pkt 4 oraz art. 17 pkt 6 lit. b:
 - wójt, burmistrz albo prezydent miasta sporządza projekt planu miejscowego, w którym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej; następnie, po podjęciu przez radę gminy uchwały o przystąpieniu do sporządzania planu miejscowego, występuje o uzgodnienie projektu planu m. in. właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
 - zgodnie z art. 37a ust. 1 oraz 37b ust. 2 pkt 4 - rada gminy może ustalić w formie uchwały zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane; wójt (burmistrz, prezydent miasta) uzgadnia projekt uchwały z wojewódzki konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.
- 5) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.)
- na podstawie art. 83a ust. 1 zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.
- 6) Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 576)
- w myśl art. 7 ust. 5 jest wzbronione użycie do ponownego pochowania grobów mających wartość pamiątek historycznych (ze względu na swą dawność lub osoby, które są w nich pochowane, lub zdarzenia, z którymi mają związek) albo wartość artystyczną.
- 7) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. poz. 2153)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Zgodnie z niniejszym dokumentem organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych planuje się w jednostkach organizacyjnych posiadających zabytki oraz na poszczególnych stopniach administracji, ujmując stan zasobu podlegającego ochronie, określając zagrożenia i kierunki działania, sposób realizacji, niezbędne siły, środki oraz czas i koszty wykonania w sporządzanych w tym celu dokumentach: planie ochrony zabytków jednostki organizacyjnej oraz w gminnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym planie ochrony zabytków. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Podlega on uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Plan ten jest integralną częścią planów obrony cywilnej i podlega corocznej aktualizacji w terminie do dnia 31 marca każdego roku, według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

3.1. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego

3.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023 – 2026

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023 – 2026 został przyjęty Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. (M.P. z 2023 r. poz. 1470). Przedmiotowy program utworzono na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest on głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Organem odpowiedzialnym za koordynację, monitorowanie i ewaluację realizacji programu jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

W ww. programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych obszarach: 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków, 2) stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach, 3) komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

Głównym celem programu 2023 – 2026 jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce, poszukiwanie nowych lub wzmacnianie istniejących narzędzi i metod przeciwdziałania degradacji dziedzictwa, dla którego zagrożenie stanowi m.in. intensyfikacja procesów budowlanych, modernizacyjnych i adaptacyjnych, destabilizacja klimatyczna oraz aktualna sytuacja geopolityczna. Cel ten będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działań strategicznych wskazujące konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Cel szczegółowy 1: Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

1. Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju:
 - ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej;
 - weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego;
 - weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych;
 - weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.
2. Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości:
 - model i system wartościowania zabytków;
 - plany zarządzania dla pomników historii;
 - wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
 - system bezpieczeństwa zabytków;
 - projektowanie konserwatorskie.
3. Realizacja międzynarodowych zobowiązań:
 - implementacja konwencji UNESCO z 1972 r. do ustawy o ochronie zabytków;
 - wdrożenie konwencji UNESCO z 2001 r.;
 - współpraca międzynarodowa z UNESCO – ICOMOS – ICCROM – UE;
 - wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków.

1. Cyfryzacja procesów administracyjnych:
 - cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
 - opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.
2. Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków:
 - wdrożenie i rozwój programu AZP+;
 - digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego;
 - rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D;
 - rozwój portalu Zabytek.pl.
3. Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami:
 - premia zabytkowa;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.

Cel szczegółowy 3: Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

1. Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych:
 - strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków;
 - wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
 - twój dom – dialog z tradycją;
 - upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”;
 - warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
 - wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
 - proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.
2. Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego:
 - włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
 - badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego;
 - pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny;
 - kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego;
 - wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom;
 - edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami;
 - utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

Do realizacji wszystkich ww. celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

3.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. (M. P. z 2020 r. poz. 1060). Główny cel strategii - wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków - realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

1. zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,
2. wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

3. zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W ramach celu szczegółowego nr 2 SRKS wyróżniono następujące priorytety:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze;
- ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury;
- digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury;
- wzmocnienie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę;
- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego, m.in. przez różnorodne inwestycje w jego elementy: dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocję dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz uznanego przez Prezydenta RP za Pomniki Historii, a także rozwój turystyki kulturowej. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków.

3.1.3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 została przyjęta Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. (M.P. z 2019 r. poz. 1060). Jest to podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa. W przedmiotowej strategii wskazano nowy model rozwoju regionalnego Polski, oparty na społecznie i terytorialnie zrównoważonym rozwoju kraju, dzięki któremu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich regionów.

Głównym celem strategii jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co stworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Główny cel strategii realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Jednym z kierunków inwestycji wyznaczonym w ramach celu szczegółowego nr 1 jest modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej poprzez poprawę dostępności przestrzeni publicznej, dóbr i usług w wymiarze architektonicznym, informacyjnym i komunikacyjnym, obejmującą służbę zdrowia oraz edukację, a także obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne, zabytki i miejsca kultury. Szczególnie istotne będzie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju.

Ponadto w ramach celu szczegółowego nr 2 wskazano jako jeden z ważnych obszarów rozwoju kapitału społecznego pełniejsze wykorzystanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego. W tym zakresie wspierane będą następujące działania: promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich, zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego, zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury oraz promocja turystyczna mająca na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszarów o wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych. Inwestycje w kulturę poprzez wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych, wspieranie organizacji czasu wolnego, imprez kulturalnych i turystyki kulturowej, współpraca z organizacjami pozarządowymi przyczyni się do podniesienia jakości życia, poczucia zakorzenienia i tożsamości kulturowej oraz przełoży się na wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwój gospodarczy.

3.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

3.2.1. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021 - 2024

Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024 przyjęty został uchwałą nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20.12.2021 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 04.01.2022 r. poz. 58).

Głównym zamierzeniem niniejszego programu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego Wielkopolski. Celem działania Samorządu Województwa jest zharmonizowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Prowadzenie spójnej polityki i zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego oraz współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, podmiotami gospodarczymi, posiadaczami i użytkownikami zabytków umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów i zamierzeń określonych w ww. dokumencie.

Celem głównym *Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021 – 2024* jest stworzenie przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbanie o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

pokoleń. Cel ten będzie realizowany poprzez cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, w ramach których zostały wyznaczone i opisane planowane do realizacji zadania.

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego:

- podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków:
 - monitorowanie i aktualizacja wiedzy na temat stanu zachowania, potrzeb remontowych i inwestycji w obiektach zabytkowych znajdujących się w posiadaniu i użytkowaniu Samorządu Województwa Wielkopolskiego lub jego jednostek organizacyjnych;
 - planowanie i podejmowanie zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ruchomymi i nieruchomymi będącymi w posiadaniu lub użytkowaniu Samorządu Województwa Wielkopolskiego lub jego jednostek organizacyjnych;
 - zapewnienie w budżecie samorządu województwa środków finansowych na prowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych zabytków nieruchomych i ruchomych, będących własnością różnych podmiotów a znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego.
- wspieranie ochrony zabytków archeologicznych:
 - kontynuacja oraz planowanie badań archeologicznych przez instytucje podległe Samorządowi Województwa Wielkopolskiego.
- popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego:
 - organizacja konkursów upowszechniających wiedzę na temat regionalnego niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - wspieranie działalności edukacyjnej, upowszechnieniowej i kulturalnej obejmującej niematerialne dziedzictwo Wielkopolski;
 - wspieranie badań nad historią i dziedzictwem niematerialnym Wielkopolski;
 - wspieranie tworzenia repozytoriów wiedzy o lokalnym dziedzictwie niematerialnym Wielkopolski ze szczególnym zwróceniem uwagi na wykorzystanie technik cyfrowych;
 - promowanie regionalnych zespołów muzycznych i folklorystycznych, rzemieślników oraz artystów ludowych.
- monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:
 - uwzględnianie w wojewódzkich dokumentach strategicznych i planistycznych wytycznych zapewniających ochronę wartościowych elementów krajobrazu kulturowego;
 - uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w obrębie planowania rozwoju powiązań komunikacyjnych również w wymiarze międzywojewódzkim;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- zapobieganie zagrożeniu dla cennych krajobrazów kulturowych poprzez nadmierną ekspansję inwestycyjną.

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego:

- wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe:
 - wsparcie nowoczesnej oferty edukacyjnej kształtującej świadomość regionalną, opartej na wykorzystaniu zabytków, tradycji i dziedzictwa kulturowego;
 - stwarzanie warunków współpracy pomiędzy szkołami a instytucjami kultury Samorządu Województwa;
 - wspieranie konkursów adresowanych do młodzieży, dających możliwość poznania regionalnego dziedzictwa kulturowego;
 - wspieranie wydarzeń cyklicznych związanych z lokalnymi historiami Wielkopolski lub kulturą ludową;
 - wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe jako element wzmacniający poczucie tożsamości.
- wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat:
 - podejmowanie działań zmierzających do wyeksponowania obiektów związanych z Powstaniem Wielkopolskim;
 - podejmowanie i wspieranie inicjatyw związanych z ochroną miejsc pamięci dotyczących Powstania Wielkopolskiego;
 - wspieranie publikacji związanych z Powstaniem Wielkopolskim;
 - wspieranie projektów edukacyjnych w tym konkursów oraz wydarzeń cyklicznych i jednorazowych związanych z Powstaniem Wielkopolskim.
- stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej:
 - wspieranie projektów zgłaszanych przez stowarzyszenia, fundacje, organizacje pozarządowe i inne podmioty, które prowadzą działania popularyzatorskie i edukacyjne w zakresie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - popularyzowanie idei społecznej opieki nad zabytkami i jej znaczenia w kształtowaniu kapitału społecznego wspólnot lokalnych.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa:

- wsparcie zagospodarowywania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne:
 - propagowanie rozwoju turystyki w obiektach zabytkowych poprzez wspieranie turystyki kulturowej i rekreacyjnej;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- promowanie istniejących szlaków kulturowych (Szlak Piastowski) oraz tworzenie nowych (Szlak Pracy Organicznej) jako istotnych działań dla promocji regionu;
- wspieranie działań prowadzonych dla rozszerzenia listy miejsc objętych statusem Pomnika Historii oraz promowanie miejsc posiadających taki status;
- propagowanie idei tworzenia parków kulturowych jako zintegrowanych form ochrony krajobrazu i lokalnych wartości kulturowych;
- wspieranie rozwoju turystyki związanej z pamięcią o Powstaniu Wielkopolskim w tym w szczególności przedsięwzięć zmierzających do tworzenia szlaków i miejsc pamięci o Powstaniu Wielkopolskim.
- wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych:
 - promowanie zabytków poprzez wsparcie dla publikacji i wydawnictw popularyzujących szlaki kulturowe oraz obiekty zabytkowe znajdujące się na szlakach lub w ich pobliżu;
 - wspieranie publikacji dotyczących dziedzictwa niematerialnego;
 - promowanie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa wiejskiego.
- wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski:
 - promowanie twórczości, wytworów, dzieł i aktywności lokalnych rzemieślników, artystów ludowych, muzyków oraz zespołów muzycznych i folklorystycznych, a także twórców inspirowanych się twórczością lokalną i regionalną;
 - wsparcie dla inicjatyw związanych z pokazami dawnych rzemiosł, technik, działań twórczych;
 - zaangażowanie instytucji kultury Samorządu Wielkopolskiego w działania edukacyjne, popularyzatorskie, upowszechnieniowe obejmujące niematerialne dziedzictwo Wielkopolski poprzez tworzenie kolekcji muzealnych w oparciu o kulturowe dziedzictwo regionu oraz organizowanie wystaw i programów poświęconych lokalnemu dziedzictwu z udziałem twórców regionalnych.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:

- włączanie zabytków w procesy gospodarcze:
 - wzmocnianie infrastruktury kultury poprzez rozwój instytucji kultury oraz rozwój i promocję produktów turystyki kulturowej ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego i innych szlaków kulturowych;
 - wspieranie inicjatyw gospodarczych związanych z wytwarzaniem produktów regionalnych oraz wprowadzaniem ich do obrotu;
 - wspieranie powstawania miejsc pracy związanych z udostępnianiem zabytków, edukacją kulturową oraz interpretacją dziedzictwa;
 - popularyzowanie działalności związanej z konserwacją, restauracją oraz dokumentacją zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami:
 - wspieranie cyfryzacji i digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez realizację projektów im poświęconych, a także poprzez rozwijanie kompetencji cyfrowych i upowszechnianie dobrych praktyk.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych:

- udostępnianie obiektów zabytkowych:
 - popularyzowanie wśród właścicieli obiektów zabytkowych idei powszechnej dostępności obiektów zabytkowych z uwzględnieniem dostępności osób ze szczególnymi potrzebami;
 - prowadzenie działalności wydawniczej, mającej na celu wzrost społecznej świadomości znaczenia obiektów zabytkowych jako powszechnie dostępnego dobra wspólnego.
- wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania:
 - publikowanie na stronach internetowych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego informacji o możliwościach ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach;
 - publikacja informacji o funduszach ze środków Unii Europejskiej;
 - publikowanie informacji o możliwościach dotacji w Monitorze Wielkopolskim.

Ponadto w przedmiotowym programie opisano zasoby dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego z uwzględnieniem zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, pomników historii, parków kulturowych, dóbr kultury współczesnej, instytucji kultury podległych Samorządowi Województwa Wielkopolskiego, parków narodowych i krajobrazowych oraz niematerialnego dziedzictwa kultury. Dokonano również charakterystyki i analizy stanu zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków będących w posiadaniu Województwa Wielkopolskiego i wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych.

3.2.2. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku jest dokumentem opracowanym przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego i przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XVI/287/20 dnia 27 stycznia 2020 r.

Strategia określa nowy model rozwoju regionalnego. Celem generalnym jest kreowanie wzrostu gospodarczo - społecznego województwa z uwzględnieniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w celu zapewnienia swoim mieszkańcom dobrych warunków życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze.

Jednym z celów operacyjnych Strategii jest rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu realizowany poprzez kształtowanie i wzmacnianie postaw prospołecznych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

równościowych, innowacyjnych, w tym innowacji społecznych, wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury oraz rozwój przemysłu czasu wolnego, w którym dużą rolę odgrywać ma odpowiednie wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich oraz szlaków turystyki kulturowej.

Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców oraz utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze oraz wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury m. in. poprzez:

- rozwój wielkopolskich instytucji kultury – celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie (inicjatywy związane z rozwojem m. in. wielkopolskich teatrów, muzeów i bibliotek);
- rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego – celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

3.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ uchwalony został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2019 r. poz. 4021).

Niniejszy plan jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu. Określa on model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

Nowym wymiarem polityki przestrzennej jest wprowadzenie planowania funkcjonalnego na obszarach charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwoju. Wyznaczenie granic obszarów funkcjonalnych oraz określenie zasad ich zagospodarowania służyć ma przede wszystkim koordynacji działań podejmowanych przez różne podmioty na terenie występowania szczególnych zjawisk i problemów przestrzennych. Podstawowym celem *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+* jest stworzenie podstaw dla zachowania lub przywracania ładu przestrzennego i zapewnienia zrównoważonego rozwoju Wielkopolski.

Określone w planie zasady zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych, stanowiące uszczegółowienie kierunków zagospodarowania przestrzennego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

dla całego obszaru województwa, powinny być uwzględnione w dokumentach planistycznych szczebla lokalnego.

Realizacja polityki przestrzennej i kierunków zagospodarowania przestrzennego na poziomie regionalnym prowadzona będzie poprzez działania samorządu województwa polegające w szczególności na:

1. określeniu preferencji dla zróżnicowanych form rozwoju społeczno-gospodarczego;
2. wdrożeniu zasad ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu;
3. zabezpieczeniu możliwości realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, zwłaszcza w zakresie systemów transportowych i infrastrukturalnych;
4. uwzględnieniu wymagań wynikających z potrzeb obronności i bezpieczeństwa publicznego.

Plan zawiera charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem obiektów uznanych za najbardziej wartościowe w skali kraju i Europy (obiekty z Listy Dziedzictwa Europejskiego i Pomniki Historii), zabytków nieruchomych, ruchomych oraz archeologicznych, obszarów cennych kulturowo, szlaków kulturowych, obiektów kultu religijnego, miejsc pamięci narodowej, instytucji kultury, wydarzeń kulturalnych i niematerialnego dziedzictwa kultury. W planie opisano również zjawiska zagrażające zachowaniu zabytków i utrudniające dostęp do dziedzictwa kulturowego.

Model rozwoju przestrzennego województwa oparto na koncepcji zakładającej wspieranie biegunów wzrostu, czyli obszarów o najwyższym potencjale społeczno-gospodarczym, które stanowią źródło czynników rozwoju, wraz z równoczesnym wzmocnieniem obszarów otaczających. Dla realizacji ww. modelu rozwoju sformułowano osiem celów polityki przestrzennej:

1. Kształtowanie spójnej przestrzeni osadniczej.
2. Ochrona walorów przyrodniczych.
3. Kształtowanie i racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska przyrodniczego.
4. Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji.
5. Zrównoważony rozwój rolnictwa.
6. Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa.
7. Rozwój efektywnej i innowacyjnej infrastruktury technicznej.
8. Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie zagrożeniom.

Plan zakłada, że potencjał kulturowy i charakterystyczny krajobraz regionu stanowią istotne elementy rozwoju i wzrostu identyfikacji Wielkopolski w skali kraju i Europy, są również ważnym czynnikiem kształtowania poczucia tożsamości narodowej i regionalnej mieszkańców. Działania w tym zakresie wpływać będą na podniesienie jakości przestrzeni, a tym samym na poprawę warunków życia mieszkańców i wymierne korzyści społeczno-gospodarcze. Priorytetem polityki przestrzennej w zakresie środowiska kulturowego będzie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego w oparciu o strategiczne pasmo kulturowe Wielkopolski – Szlak Piastowski wraz z głównymi punktami węzłowymi w Poznaniu, Gnieźnie i Kaliszu, ze szczególnym podkreśleniem roli miejscowości, które uznaje się za pierwsze stolice wczesnopiastowskiej Polski w Poznaniu, Gnieźnie, na Ostrowie Lednickim oraz w Gieczu i Grzybowie. Niemniej istotnym aspektem działań będzie zachowanie innych obiektów i obszarów cennych kulturowo oraz wzmacnianie działań ochronnych w ich obrębie. Dotyczyć one będą zarówno ochrony pojedynczych obiektów, jak i całych układów przestrzennych miast i wsi oraz innych obszarów cennych kulturowo, a także poprawy jakości całej przestrzeni kulturowej regionu. Bogactwo przestrzeni Wielkopolski wymaga ponadto podjęcia działań na rzecz kompleksowej ochrony terenów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu na całym obszarze województwa. Polityka przestrzenna ukierunkowana zostanie zatem na zachowanie i utrzymanie naturalnych i kulturowych walorów środowiska. Priorytetem zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie krajobrazu będzie ochrona obszarów o najwyższych walorach środowiska przyrodniczego i kulturowego. Kluczowym elementem określenia działań ochronnych będzie identyfikacja krajobrazów priorytetowych, które zostaną określone w ramach audytu krajobrazowego dla województwa wielkopolskiego. Audyt krajobrazowy przeprowadzony zostanie w celu zinventaryzowania zasobów krajobrazowych regionu. Na podstawie ich oceny wyznaczone zostaną krajobrazy priorytetowe, które ze względu na swoje walory powinny zostać zachowane i chronione. Bogactwo kulturowe i przyrodnicze Wielkopolski stwarza możliwość rozwoju konkurencyjnych form turystyki i rekreacji w oparciu o wyjątkowe i specyficzne potencjały.

Dla osiągnięcia przedmiotowego celu polityki przestrzennej określono następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa wraz ze szczegółowym opisem działania w celu ich realizacji:

- wzmacnianie tożsamości narodowej i regionalnej (poprzez kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego – Szlaku Piastowskiego, zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, poprawę jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu, rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej);
- rozwój zróżnicowanych form turystyki i rekreacji (poprzez zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki, rozwój turystyki kulturowej, kwalifikowanej, wypoczynkowej, biznesowej, poprawę obsługi ruchu turystycznego).

W ramach terytorializacji polityki rozwoju plan wyznacza obszary funkcjonalne. Dokument zawiera ich charakterystykę oraz określa sformułowane w stosunku do nich cele polityki przestrzennej i zasady zagospodarowania przestrzennego.

W planie zaliczono gminę Szamocin do obszarów o wysokim potencjale przyrodniczym, kulturowym i krajobrazowym dla rozwoju turystyki i rekreacji, które generują ruch turystyczny o znaczeniu regionalnym lub posiadają do tego duże predyspozycje. Ponadto

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

wskazano ją jako teren, na którym występuje obszar „Pradoliny Noteci” proponowany do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.

3.2.4. Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego został opracowany przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego i uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr LI/1000/23 z dnia 27 marca 2023 r. Ww. dokument jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu ukierunkowanym na jego ochronę, gospodarkę i planowanie. Stanowi podstawę do podejmowania działań związanych z ochroną i kształtowaniem krajobrazu w procesie planowania i zagospodarowania przestrzennego, poprzez uwzględnianie wniosków i rekomendacji w dokumentach planistycznych na poziomie regionalnym i lokalnym.

Obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i wpływającym na charakter krajobrazu jest dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu. Szczególne znaczenie dla krajobrazu Wielkopolski mają: układy przestrzenne miast i wsi o zachowanych walorach historycznych i kompozycyjnych, obiekty sakralne, zespoły rezydencjonalno-parkowe i folwarczne, cmentarze, aleje drzew i pasy zadrzewień śródpolnych, a także obszary tradycyjnego osadnictwa wiejskiego.

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego określa w szczególności:

- krajobrazy występujące na terenie województwa;
- lokalizację krajobrazów priorytetowych;
- lokalizację i granice obszarów prawnie chronionych:
 - parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu;
 - parków kulturowych;
- zagrożenia dla możliwości zachowania krajobrazów priorytetowych oraz krajobrazów w obrębie obszarów lub obiektów objętych formami ochrony;
- rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych oraz krajobrazów w obrębie obszarów lub obiektów objętych formami ochrony;
- lokalne formy architektoniczne zabudowy w obrębie krajobrazów priorytetowych.

Sformułowane w audycie rekomendacje i wnioski dotyczą m.in.:

- form ochrony przyrody;
- form ochrony zabytków:
 - wskazania obiektów proponowanych do uznania za pomnik historii;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- wskazania obszarów, które powinny być objęte ochroną za pomocą ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (ustanowienie w mpzp stref ochrony konserwatorskiej);
- kierunków i zasad kształtowania zabudowy, zagospodarowania i użytkowania terenów, w odniesieniu do poziomu regionalnego i lokalnego, dla którego można określić szerokie spektrum zasad zagospodarowania terenu oraz kształtowania zabudowy, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych;
- wykonywania zadań mających na celu co najmniej zachowanie dotychczasowego stanu krajobrazu.

Audyt ma charakter opisowy i waloryzacyjny (poprzez identyfikację krajobrazów, określenie typologii i ich wartości), ochronny (poprzez ustalenie zagrożeń dla krajobrazów priorytetowych i narzędzi ich ochrony) oraz kształtujący (poprzez wpływ na kształtowanie polityki przestrzennej za pośrednictwem innych aktów realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego). Dokument ten bezpośrednio wpływa na akty dotyczące planowania przestrzennego jakimi są: plan zagospodarowania przestrzennego województwa, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Audyt krajobrazowy wpływa również na zapisy uchwały reklamowej określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowanych oraz ogrodzeń poprzez regulacje zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 19 ust. 1b pkt 3).

3.2.5. Program Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021 - 2027

Program Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021 – 2027 został zatwierdzony przez Komisję Europejską w dniu 5 grudnia 2022 r. Decyzją Wykonawczą C(2020) 9044. W ramach ww. programu, wdrażanego w perspektywie finansowej w latach 2021 - 2027, wyznaczono trzynaście priorytetów, z których dwa dotyczą dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- Priorytet 5. Fundusze europejskie wspierające społeczną infrastrukturę dla Wielkopolan.
Cel szczegółowy: wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.
Typy projektów:
 - inwestycje w infrastrukturę służącą rozwojowi i zwiększaniu dostępności infrastruktury do prowadzenia ważnej dla edukacji i aktywności działalności kulturalnej (m.in. teatry, zespoły artystyczne, galerie, biblioteki, centra kultury);
 - zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego obejmująca m.in. renowację, modernizację, ochronę i rozwój infrastruktury zabytkowej w celu podniesienia jej atrakcyjności turystycznej i/lub kulturalnej;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i digitalizacja;
- inwestycje w rozwój turystycznych szlaków tematycznych oraz produktów turystycznych (projekty odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych).

➤ Priorytet 7. Fundusze europejskie na wielkopolskie inicjatywy lokalne

Cel szczegółowy: Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich oraz innych niż miejskie.

Kierunek działania: rewitalizacja.

Typy projektów:

- działania niekomercyjne na rzecz rewitalizacji obszarów zdegradowanych, przemysłowych i powojсковych obejmujące m.in. budowę, przebudowę, rozbudowę, adaptację lub remonty: budynków (w tym: budynków znajdujących się w rejestrze zabytków, budynków położonych w strefie ochrony konserwatorskiej oraz budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym niebędących w rejestrze zabytków), obiektów i przestrzeni wraz z przyległym otoczeniem znajdujących się na obszarach rewitalizacji w celu przywrócenia i/lub nadania im nowych funkcji społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych lub rekreacyjnych.

Kierunek działania: kultura i turystyka.

Typy projektów:

- działania na rzecz dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury:
 - a) zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego:
 - rewitalizacja, rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, restauracja, zachowanie, zabezpieczenie, adaptacja na cele kulturalne obiektów dziedzictwa kulturowego, obszarów i obiektów zabytkowych oraz zespołów pałacowo-ogrodowych czy zespołów folwarcznych ulegających degradacji;
 - przebudowa, modernizacja i adaptacja na cele kulturalne obiektów użyteczności publicznej wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków;
 - zabezpieczenie zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem;
 - zagospodarowanie otoczenia ww. obiektów;
 - ochrona i rozwój infrastruktury zabytkowej w celu podniesienia jej atrakcyjności turystycznej;
 - b) udostępnienie i ułatwianie dostępu do dóbr kultury oraz zastosowanie nowoczesnych technologii:
 - konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie (głównie za pomocą digitalizacji);
- ułatwienie dostępu do zabytków, instytucji kultury:
 - działania związane z wykorzystaniem i rozwijaniem aplikacji i usług teleinformatycznych;
 - rozwój kultury związany z treściami cyfrowymi i zwiększeniem znaczenia oferty on-line;
 - tworzenie warunków sprzyjających nieograniczonemu, integracyjnemu i świadomemu uczestniczeniu w kulturze poprzez udostępnienie i ułatwienie dostępu do dóbr kultury i zastosowaniu nowoczesnych technologii poszerzających krąg odbiorców oferty.

3.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu

3.3.1. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Chodzieskiego na lata 2024 – 2027

Dokument przyjęty Uchwałą Nr L/374/2024 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 28 lutego 2024 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2024 r. poz. 2448). Głównym celem określonym w programie jest dążenie do poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego poprzez określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach powiatu, a także włączenie zabytków w jego rozwój gospodarczy i społeczny. Cel ten realizowany jest poprzez następujące kierunki działań:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych będących własnością powiatu, zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz korzystanie z nich w sposób zapewniający trwałe zachowanie ich wartości, a także zapewnienie warunków ich naukowego badania i dokumentowania;
- udzielanie na wnioski zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach z terenu powiatu chodzieskiego na podstawie Uchwały Nr XVII/163/2020 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 26 sierpnia 2020 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na terenie powiatu chodzieskiego (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2020 r. poz. 6566) oraz Uchwały Nr XXXII/252/2022 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 30 marca 2022 r. w sprawie zmiany uchwały w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na terenie powiatu chodzieskiego (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2022 r. poz. 2842);

- ustanawianie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków; cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna zabytków; wydawanie zaświadczeń osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków;
- wydawanie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia lub – o ile usunięcie zagrożenia nie jest możliwe – wywłaszczenie tych obiektów na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, na terenie której położony jest ten obiekt;
- umieszczanie przez starostę w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znaku informującego o tym, iż zabytek ten podlega ochronie zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. poz. 259);
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach, dziedzictwie kulturowym powiatu i jego walorach turystycznych
 - promocja, udostępnianie informacji na stronach internetowych:
 - poprzez aplikację turystyczną powiatu chodzieskiego *Odwiedziny u Gontyny*, utworzoną przez powiat w 2021 r. (odwiedzinyugontyny.pl); aplikacja działa jako strona internetowa, zawiera informacje o szlakach pieszych, rowerowych i tematycznych oraz zabytkach znajdujących się na terenie powiatu, a także punktach informacji turystycznej, hotelach, restauracjach, serwisach rowerowych oraz najważniejszych wydarzeniach kulturalnych i sportowych odbywających się w powiecie;
 - poprzez zamieszczenie niniejszego *Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Chodzieskiego na lata 2024 - 2027* na stronie internetowej Starostwa Powiatowego w Chodzieży;
 - publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych (przewodników, folderów, albumów, map, kalendarzy itp.) popularyzujących wiedzę o zabytkach oraz zasobach kulturowych powiatu:
 - aktualizacja mapy *Powiat Chodzieski – walory przyrodnicze i turystyczne*, wydanej w 2018 r., poprzez dodanie informacji o najważniejszych zabytkach powiatu;
 - wsparcie dla publikacji i wydawnictw popularyzujących zabytki z terenu powiatu;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu w tym zakresie (np. Wielkopolską Organizacją Turystyczną, Lokalną Grupą Działania „Stowarzyszenie Dolina Noteci”);
- wspieranie na wniosek zainteresowanych podmiotów przedsięwzięć samorządów gminnych związanych z rozwojem infrastruktury turystycznej; wspieranie podejmowanego przez gminy zagospodarowania miejsc atrakcyjnych turystycznie, m. in. szlaków kulturowych, ścieżek edukacyjnych, tras rowerowych;
- współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczych oraz rozwoju turystyki w powiecie chodzieskim
- współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami, fundacjami oraz organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami działającymi w sektorach edukacji oraz kultury i sztuki, prowadzącymi działalność popularyzatorską i edukacyjną w zakresie dziedzictwa kulturowego:
 - edukacja dzieci i młodzieży obejmująca ochronę dóbr kultury,
 - organizacja, wspieranie konkursów dających możliwość poznania regionalnego dziedzictwa kulturowego,
 - wspieranie projektów mających na celu podniesienie świadomości potrzeby, zasadności i sposobów ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego,
 - wspieranie, promocja wydarzeń związanych z lokalną historią,
 - organizacja imprez mających znaczenie dla rozwoju kultury i integracji społeczności powiatu oraz propagujących wydarzenia historyczne, kulturalne, etnograficzne związane z regionem,
 - udział w organizacji konferencji poświęconych zagadnieniom turystyki oraz promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorze kultury fizycznej i turystyki w zakresie:
 - upowszechniania kultury fizycznej i turystyki, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży,
 - organizowania imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych o zasięgu powiatowym.
- uwzględnianie w powiatowych dokumentach strategicznych i planistycznych wytycznych zapewniających ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego.
- coroczna aktualizacja powiatowego planu na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych powiatu chodzieskiego opracowanego w 2018 r. – na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).

Ponadto ww. program zawiera charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego powiatu chodzieskiego z uwzględnieniem zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz opis stanu ich zachowania i zagrożeń, na jakie są one narażone.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

3.3.2. Strategia Rozwoju Powiatu Chodzieskiego na lata 2021 – 2030

Dokument przyjęty Uchwałą Nr XXIII/198/2021 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 30 marca 2021 r. Strategia formułuje potencjał i możliwości powiatu oraz przedstawia wizję, kierunki działania i warianty jego rozwoju. Wskazuje ona następujące priorytety:

- zachowanie czystego środowiska dla życia mieszkańców - do produkcji zdrowej żywności i pobytu turystów;
- wykorzystanie miejscowych zasobów krajobrazowo – przyrodniczych, kulturowych, ekonomicznych i społecznych, a zwłaszcza ludzkich umiejętności dla rozwoju wszelkich form działalności;
- podniesienie albo co najmniej utrzymanie obecnego poziomu zatrudnienia;
- rozbudowanie infrastruktury drogowej, technicznej i społecznej, przez to zapewnienie coraz lepszych warunków dla rozwoju społeczno – gospodarczego, poprawy usług społecznych, a w konsekwencji podniesienia poziomu i jakości życia.

Strategia nie uwzględnia włączenia zabytków w rozwój powiatu w planowanym okresie, nie formułuje wniosków dotyczących wykorzystania zabytków jako jednego z ważnych elementów podnoszących atrakcyjność powiatu oraz sprzyjających rozwojowi turystyki na jego terenie. W ramach wyznaczonych celów strategicznych uwzględniono jedynie intensyfikację działań w zakresie promocji turystycznej powiatu w koordynacji i współpracy z gminami: stworzenie aplikacji turystycznej dla całego obszaru powiatu oraz opracowanie materiałów promocyjnych.

4. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SZAMOCIN**4.1. Położenie i zarys historii gminy**

Szamocin to gmina miejsko - wiejska położona w północnej części województwa wielkopolskiego, w powiecie chodzieskim. Zajmuje powierzchnię 125,5 km². Sąsiaduje z gminami: Chodzież i Margonin w powiecie chodzieskim, Miasteczko Krajeńskie, Białośliwie i Wyrzysk w powiecie pilskim oraz Gołańcz w powiecie wągrowieckim. W granicach administracyjnych gminy znajduje się miasto Szamocin i miejscowości: Atanazyń, Borowo, Borówki, Heliodorowo, Jaktorowo, Jaktorówko, Józefowice, Józefy, Kosarzyn, Laskowo, Lipa, Lipia Góra, Mielimąka, Nadolnik, Nałęczka, Nowy Dwór, Piłka, Raczyn, Sokolec, Strzelczyki, Swoboda, Szamoty, Śluza Krostkowo, Weśrednik. Przez ww. teren przebiegają dwie drogi wojewódzkie: nr 190 (Krajenka – Wągrowiec – Gniezno) oraz nr 191 (Chodzież – Lipa).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

gmina Szamocin na mapie powiatu chodzieskiego
źródło: <https://pl.wikipedia.org>

Pod względem geograficznym gmina Szamocin położona jest na skraju Doliny Środkowej Noteci i Pojezierza Chodzieskiego, stanowiącego północną część Pojezierza Wielkopolskiego. Rzeźba terenu została ukształtowana głównie przez formy polodowcowe. Północną granicę gminy wytycza rzeka Noteć, z szeroką, kilkukilometrową, płaską doliną pokrytą rozległymi łąkami, przechodzącą w kierunku południowym w pagórkowate, faliste tereny morenowe urozmaicone jeziorami, wśród których wyróżnia się największe Jezioro Laskowskie oraz grupa trzech niedużych jezior malowniczo usytuowanych wśród lasów, zwanych „Cygańskimi Dołami”.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

W związku z wprowadzonym za panowania Kazimierza Wielkiego nowym podziałem administracyjnym państwa polskiego, od 2 połowy XIV w. do lat 60-tych XVIII w. teren obecnej gminy Szamocin należał do powiatu kcyńskiego położonego w województwie kaliskim. W 1768 r. powiat kcyński znalazł się w granicach nowo powstałego województwa gnieźnieńskiego. Z powodu stosunkowo niewielkiego zaludnienia tego obszaru, w XVIII w. nastąpiło nasilenie akcji kolonizacyjnej, w wyniku której sprowadzono nowych osadników głównie z Niemiec i Holandii. Przybysze ci, znając techniki prac melioracyjnych, zamieniali podmokłe tereny w łąki i grunty orne. Zajmowali się głównie hodowlą owiec, co przyczyniło się do rozwoju sukiennictwa. Po I rozbiore Polski w 1772 r. Szamocin i okolice przeszły pod panowanie Prus. Wówczas rozpoczęła się intensywna kolonizacja niemiecka. W latach 1807 – 1815 tereny te znalazły się w Księstwie Warszawskim, następnie po klęsce jego twórcy - Napoleona Bonaparte, ponownie zostały przejęte przez Prusy. Po Kongresie Wiedeńskim wprowadzającym nowy podział administracyjny weszły one w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego i należącej do niego rejencji bydgoskiej. W 1815 r. został utworzony powiat chodzieski, początkowo z siedzibą w Pile, a od 1818 r. w Chodzieży. Obejmował on sześć miast: Budzyń, Chodzież, Margonin, Piłę, Szamocin i Ujście oraz sto trzydzieści wsi. Po I wojnie światowej, na mocy Traktatu Wersalskiego w 1920 r. tereny obecnej gminy znalazły się w granicach państwa polskiego, które odzyskało niepodległość. W 1975 r. powiat chodzieski został zlikwidowany, a wchodzącą w jego skład gminę Szamocin włączono do nowego województwa pilskiego. 1 stycznia 1999 r. gmina powróciła do restytuowanego powiatu chodzieskiego.

Uwarunkowania historyczne kształtują krajobraz kulturowy gminy, który tworzą powstałe na przestrzeni wieków układy osadnicze – układ urbanistyczny Szamocina i układy ruralistyczne, a także kościoły - katolickie i ewangelickie oraz cmentarze - katolickie, ewangelickie i żydowski, stanowiące świadectwo wielokulturowego dziedzictwa Wielkopolski, poza tym dwory wraz z założeniami parkowymi, zespoły folwarczne, szkoły, zabytki techniki, a także miejska i wiejska zabudowa mieszkalna oraz gospodarcza.

4.2. Zabytki nieruchome

4.2.1. Charakterystyka zabytków nieruchomych na terenie gminy

Na terenie gminy Szamocin znajduje się **5 obiektów architektury sakralnej**. Wszystkie wpisane są do rejestru zabytków.

Najcenniejszym spośród wyżej wymienionych jest **kościół parafialny p.w. św. Anny w Jaktorowie** wzniesiony w latach 1763 – 1776 na miejscu poprzedniego, w konstrukcji zrębowo – ryglowej bez wypełnienia fachów. Jego fundatorem był Jakub Łakiński, właściciel dóbr jaktorowskich. Osada wiejska w Jaktorowie istniała przynajmniej od XII w. i stanowiła własność rycerską, następnie przez pewien czas należała do klasztoru cystersów w Łeknie. Pierwszy kościół parafialny wzniesiono prawdopodobnie już pod koniec XIII w. w związku z lokacją wsi, która nastąpiła ok. 1288 r., gdy Jaktorowo weszło w posiadanie Bogustawa, kasztelana ujskiego. Obecna świątynia to budowla jednonawowa z nieznanym węższym

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

i niższym, prostokątnym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium oraz dostawioną do niego zakrystią. Kościół posadowiony jest na kamiennej podmurówce i posiada zdwojoną konstrukcję ścian: wewnętrzną zrębową, a w narożniku ściany tęczowej i prezbiterium sumikowo – łątkową oraz zewnętrzną ryglową z wypełnieniem fachów cegłami ceramicznymi, które wykonano w 1904 r. podczas gruntownego remontu. Nawę i prezbiterium nakrywają dachy dwuspadowe. Nad fasadą wznosi się czworoboczna, drewniana wieża oszalowana deskami, zwieńczona baniastym hełmem z latarnią. Elewacje o podziałach słupowo – ryglowych artykułowane są prostokątnymi otworami okiennymi zamkniętymi od góry łukiem odcinkowym oraz zwieńczone bogato profilowanym gzymsem koronującym. Wnętrze nakryto stropem belkowym, deskowanym z tynkowaną podsufitką. W zachodniej części nawy, nad wejściem głównym usytuowana jest empora muzyczna wsparta na dwóch masywnych kolumnach. Kościół jest budowlą o skromnych cechach barokowych przejawiających się w kształcie hełmu i otworów okiennych oraz w profilach gzymsów. Świątynia w Jaktorowie należy do wyjątkowej grupy kościołów drewnianych o podwójnej, zrębowo – szkieletowej konstrukcji ścian.

Wyróżniającym się pod względem architektonicznym i stylistycznym jest **kościół poewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. śś. Piotra i Pawła w Szamocinie**. Został on wzniesiony w latach 1827 – 1835 w stylu neoklasycystycznym dzięki dofinansowaniu otrzymanemu od króla Fryderyka Wilhelma III, rozbudowany w latach 1879 - 1903. Jest to obiekt murowany z cegły i otynkowany, z prostokątnym prezbiterium ujętym po bokach zakrystiami oraz dwiema czworobocznymi wieżami w fasadzie dostawionymi w 1913 r. Elewacje ozdobione są gzymsami i fryzami ząbkowymi. W półkoliście zamknięte, uskokowo profilowane wnęki wkomponowane zostały otwory okienne tego samego kształtu (w prezbiterium) oraz otwory okienne prostokątne i okrągłe (w nawie). Pomiędzy wieżami artykułowanymi na każdej kondygnacji dwudzielnymi, trójdzielnymi i czterodzielnymi arkadowymi okienkami umieszczony jest trójkątny fronton. Wnętrze korpusu nawowego obiegają z trzech stron drewniane empory wsparte na kolumnach.

Kościół parafialny p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych w Szamocinie został wzniesiony w latach 1900 – 1906 przez księdza dziekana Lurca jako filialny parafii rzymskokatolickiej w Margoninie z zamiarem wzmocnienia nielicznego żywiołu polskiego w mieście i okolicy. W 1922 r. podniesiono go do rangi świątyni parafialnej. Jest to obiekt neobarokowy, murowany z cegły i otynkowany, trójnawowy z czworoboczną wieżą usytuowaną w fasadzie oraz zamkniętym półkoliście prezbiterium, do którego przylega zakrystia. Korpus nawowy nakrywa dach dwuspadowy, prezbiterium dach dwuspadowy przechodzący nad absydą w półstożkowy, wieżę hełm z latarnią. Elewacje artykułowane są półkoliście zamkniętymi otworami okiennymi i drzewiowymi oraz pilastrami wspierającymi belkowanie. Fasadę zdobi trójkątny fronton oraz spływy wolutowe. Nawy wydzielone zostały arkadami filarowymi. Nawa główna i prezbiterium nakryte są sklepieniem kolebkowym z gurtami, nad absydą zamkniętym konchą, nawy boczne sklepieniami krzyżowymi.

Kościół poewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Józefa w Raczynie został zbudowany w 1895 r. w stylu neogotyckim. Jest to obiekt orientowany, jednonawowy z węższym, prosto zamkniętym prezbiterium i przylegającą do niego zakrystią, z usytuowaną

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

od zachodu strzelistą wieżą na rzucie kwadratu, nakrytą ostrosłupowym hełmem i dostawionym do niej aneksem mieszczącym klatkę schodową oraz kruchtą boczną. Elewacje z cegły ceramicznej artykułowane są ostrołukowymi otworami okiennymi i fryzem ząbkowym. Prezbiterium ujęte przyporami zdobi ostrołukowa blenda z wkomponowanym dużym okrągłym oknem, pod którym znajdują się cztery mniejsze blendy zamknięte od góry łukiem odcinkowym.

Bardziej rozbudowaną formę architektoniczną ma wzniesiony w 1909 r. neogotycki **kościół poewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Lipiej Górze**. Jest to obiekt jednonawowy z transeptem o prosto zamkniętych ramionach, prostokątnym prezbiterium oraz masywną wieżą flankowaną trójbocznymi aneksami mieszczącymi klatki schodowe. Ceglane elewacje artykułowane są przyporami oraz biforyjnymi, ostrołukowo zamkniętymi otworami okiennymi wkomponowanymi w ostrołukowe wnęki. Szczyty prezbiterium, transeptu i nawy wypełniają otynkowane blendy. Główne wejście ujmuje ostrołukowy portal zwieńczony wimpergą ozdobioną kwiatonem i żabkami. Wnętrze obiegają z trzech stron empory. Prezbiterium nakryte jest sklepieniem krzyżowym, tęczą ma kształt ostrołukowej arkady.

W Lipiej Górze i Raczynie znajdują się budynki dawnych pastorówek tworząc wraz z kościołami stylistycznie jednorodne zespoły sakralne.

Na terenie gminy Szamocin zachowały się nieliczne **zespoły dworsko – parkowo – folwarczne**. Spośród nich wyróżnia się **dwór, tzw. pałacyk myśliwski w Jaktorówku** wybudowany na początku XX w. prawdopodobnie na rzucie starszego budynku. W 1 połowie XX w. należał on do rodziny Selchow, najpierw do Ernesta Selchowa, kupca z Szamocina, następnie do Ericha Selchowa i Eberharda Jana Selchowa. Jest to obiekt posadowiony na kamiennym cokole, murowany i otynkowany, założony na planie prostokąta, parterowy z poddaszem użytkowym, nakryty dachem mansardowym. Frontową elewację zdobi facjata o drewnianej konstrukcji szkieletowej, pięcioboczny ryzalit, loggia z łukowo wygiętą balustradą, lukarny oraz opracowana w tynku dekoracja o motywach roślinno – geometrycznych ujmująca otwory okienne. Forma architektoniczna pałacyku utrzymana jest w stylistyce secesyjnej / wczesnomodernistycznej. **Park w Jaktorówku**, datowany na przełom XIX i XX w., ma nieregularny, wydłużony kształt i jest założeniem o charakterze krajobrazowym. W jego zachodniej części znajduje się ww. dwór, we wschodniej głęboko osadzone Jezioro Jaktorowskie otoczone wysokimi skarpami. W skład drzewostanu wchodzi głównie olsza czarna dominująca w pasie przybrzeżnym jeziora, grab pospolity, brzoza brodawkowata, buk pospolity, lipa drobnolistna, dąb szypułkowy i bezszypułkowy, modrzew europejski.

Zespół dworsko – parkowo – folwarczny w Jaktorowie został założony w 1 połowie XIX w., rozbudowany w 2 połowie XIX w. i na początku XX w. Należał kolejno do Lipskich i Żychlińskich, banku Kwileckiego i Potockiego, hr. Adama Żółtowskiego, Ernesta Selchowa, Józefa Horocha, Ericha Selchowa, Bronisława Pękali. W folwarku zajmowano się hodowlą bydła, świń, koni i owiec oraz produkcją alkoholu. Jako pierwszy został zbudowany tzw. „Stary Dwór”, w późniejszym czasie dwór, przy którym założono park, oficyna oraz podwórze folwarczne z budynkami gospodarczymi. Z elementów założenia zachował się tzw. „Stary

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Dwór” (na rzucie prostokąta, parterowy, nakryty dachem naczółkowym, datowany na początek XIX w.), gorzelnia i transformator (oba obiekty datowane na przełom XIX/XX w.) oraz park krajobrazowy z połowy XIX w. z drzewostanem stanowiącym w większości topole czarne, jesiony wyniosłe, lipy drobnolistne, kasztanowce białe, dęby szypułkowe, klony zwyczajne. Park powstał na naturalnie pofałdowanym, pagórkowatym terenie, pierwotnie jego elementami kompozycyjnymi były dwa stawy, strumień i polany.

Zespół dworsko – folwarczny w Szamocinie został ukształtowany na przestrzeni XIX w. Z dawnego założenia pozostał dwór zbudowany w 1 połowie XIX w. i oficyna z przełomu XIX i XX w. Dwór jest obiektem murowanym z cegły, otynkowanym, założonym na rzucie prostokąta, parterowym z wysokim przyziemiem i poddaszem użytkowym, nakryty dachem naczółkowym. Posiada prostokątne otwory okienne i drzwiowe, centralnie usytuowany, poprzedzony schodami ganek, na którym znajduje się taras oraz szerokie, pięcioosiowe facjaty w elewacji frontowej i tylnej, przy której znajduje się również przybudówka dostawiona w latach 60 – tych XX w.

W Szamotach znajduje się **dwór** z końca XIX w. z pozostałościami parku dworskiego. Budynek wzniesiony jest na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, z nieco niższą przybudówką, nakryty dachami dwuspadowymi. Jego elewacje artykułowane są prostokątnymi otworami okiennymi ujętymi w opaski oraz gzymsami.

Folwark w Józefach powstał w latach 70-tych XIX w. i należał do majątku Jaktorowo. Z dawnego zespołu przetrwał budynek obory ze stajniami.

Zespoły dworsko – folwarczne na terenie gminy zachowały się w formie szczątkowej z powodu rozbiórki, przebudowy, przekształcenia historycznego wyglądu lub postępującego niszczenia tworzących je elementów, ich układy przestrzenne są obecnie nieczytelne, a zabytkowa materia częściowo zdegradowana. Dwory w Jaktorowie i Szamotach są budynkami mieszkalnymi, dwór w Szamocinie latach 1952 - 2020 pełnił funkcję Domu Dziecka, w 2022 r. po wybuchu wojny w Ukrainie, władze samorządu powiatu, którego jest własnością, podjęły decyzję o zaadaptowaniu go do przyjęcia uchodźców.

W krajobraz kulturowy gminy Szamocin wpisują się również **obiekty budownictwa gospodarczego oraz zabytki techniki**.

Na uwagę zasługuje **spichlerz** zlokalizowany przy ul. 19 Stycznia **w Szamocinie**. Został on zbudowany około połowy XIX w., w okresie, gdy w mieście rozwinął się handel zbożem. Jest to obiekt o drewnianej konstrukcji słupowo – ramowej z wypełnieniem ceglany (tzw. mur pruski), na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym. Jedynym zachowanym obiektem zabudowy gospodarczej związanej z tradycjami rzemiosła sukienniczego **w Szamocinie** jest drewniany **lamus** z 1 połowy XIX w. usytuowany **przy ul. gen. Hallera 29**. To niewielki budynek na rzucie prostokąta wzniesiony w konstrukcji zrębowej i nakryty dachem dwuspadowym. Na terenie gminy znajdują się również historyczne budynki młynów. **Młyn wodny w Nadolniku** powstał w latach 1930 – 1932 na miejscu wcześniejszego o metryce XVIII-wiecznej. Jest to obiekt wzniesiony na rzucie prostokąta, murowany i otynkowany, trzykondygnacyjny, nakryty płaskim dachem dwuspadowym, z otworami okiennymi zamkniętymi łukiem odcinkowym. Zbliżoną formę architektoniczną ma **młyn w miejscowości Nowy Młyn Drugi** zbudowany w 1939 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Zabytkiem techniki jest **zespół stopnia wodnego „Krostkowo nr 11” na rzece Noteć**, zlokalizowany w granicach administracyjnych gminy Wyrzysk (Bąkowo) i Szamocin (Lipia Góra). Jest on elementem drogi wodnej Wisła – Odra, powstałej w wyniku wybudowania w latach 1773 – 1775 Kanału Bydgoskiego, łączącego Noteć z Brdą, którą żegluga prowadzona była do Wisły. Łącznie na całej trasie przebiegającej Brdą, Kanałem Bydgoskim oraz Notecią Leniwą i Bystrą funkcjonują 22 stopnie wodne. W latach 1875 – 1879 skanalizowano Brdę, w latach 1878 – 1882 Górną Noteć (istnieje do dzisiaj bez zmian), w latach 1873 – 1882 Dolną Noteć. Korektę regulacji Dolnej Noteci rozpoczęto w 1891 r. Wówczas wyprostowano bieg rzeki i wybudowano część śluz w materiałach trwałych. Dalsze usprawnienia drogi wodnej przeprowadzono na początku XX w. Zespół stopnia wodnego „Krostkowo nr 11” powstał w latach 1912 – 1914. Składa się ze śluzy skarpowej oraz jazu kozłowo – iglicowego. Do zespołu należy również dom śluzowego wraz z budynkiem gospodarczym. Z uwagi na unikalne wartości historyczne i techniczne obiekt ten stanowi cenny element krajobrazu kulturowego doliny Noteci.

Zabytkowym obiektem użyteczności publicznej jest **ratusz w Szamocinie** przy Pl. Wolności 19, wzniesiony ok. 1887 r., rozbudowany w 1911 r., pełniący swoją pierwotną funkcję do dziś. Charakterystycznymi elementami krajobrazu kulturowego gminy są również **dawne szkoły**. Wiejskie szkoły (w Atanazynie, Heliodorowie, Jaktorowie, Józefowicach, Laskowie, Lipie, Lipiej Górze, Nowym Dworze, Raczynie i Szamotach) zostały zbudowane w 1 ćwierci XX w. Są to budynki z cegły ceramicznej, na rzucie prostokąta, parterowe, z dachem dwuspadowym lub bardziej rozbudowane - złożone z dwóch członów nakrytych dachami dwuspadowymi i przylegających do siebie prostopadłe, z których jeden jest wyższy, dwukondygnacyjny lub posiada poddasze użytkowe. Na tym tle wyróżnia się obiekt w Lipiej Górze - dwukondygnacyjny z ryzalitami umieszczonymi pośrodku elewacji frontowej i tylnej oraz otworami okiennymi zamkniętymi łukiem odcinkowym. Ww. budynki obecnie pełnią funkcję domów, z wyjątkiem Józefowic, gdzie znajduje się biblioteka oraz Lipiej Góry, która pozostała szkołą. W Szamocinie zachowały się dwa historyczne budynki szkolne – przy ul. Szkolnej 11 z początku XX w. (obecnie Niepubliczna Szkoła Podstawowa i Szkoła Branżowa I Stopnia), oraz przy ulicy Rynek 1 - dawna szkoła ewangelicka, obecnie biblioteka, wzniesiona w 1836 r., przebudowana w latach 70-tych XIX w. Pierwsza z nich jest obiektem dwukondygnacyjnym o ceglano-tynkowanych elewacjach i wysokim dachu czterospadowym, z fasadą ozdobioną trójosiowym pseudoryzalitem zwieńczonym trójkątnym szczytem oraz boczną wnęką podcieniową mieszcząca główne wejście.

Zachowana na terenie gminy Szamocin historyczna **wiejska zabudowa mieszkalna** pochodzi z 4 ćwierci XIX w. i 1 ćwierci XX w. To w większości domy na rzucie prostokąta, usytuowane kalenicą równoległe do ulicy, parterowe, nakryte dachem dwuspadowym, o otynkowanych lub ceglanych elewacjach i prostokątnych lub zamkniętych odcinkowo otworach okiennych i drzwiowych, czasem ze skromnym detalem architektonicznym w postaci opasek okiennych, fryzów ząbkowych, gzymsów wieńczących lub wąskich, ceglanych, łukowo wygiętych gzymsów nad oknami i drzwiami powtarzających kształt nadproży. Zachowana zabytkowa **zabudowa miasta Szamocina** pochodzi w przeważającej części z 2 połowy XIX w. i 1 ćwierci XX w., jest też dość duża grupa obiektów starszych – datowanych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

na 1 połowę i połowę XIX w. W zabudowie parterowej dominują domy kalenicowe, otynkowane, czasem o elewacjach ceglanych, w większości z prostokątnymi, rzadziej odcinkowo zamkniętymi otworami okiennymi i drzwiowymi, nakryte dachami dwuspadowymi lub naczółkowymi, często posiadające facjaty. Dość dużo jest domów o szerokich, wieloosiowych elewacjach frontowych (od sześciu do dziesięciu osi). W centrum miasta i przy głównych ulicach występuje zabudowa wyższa, głównie dwukondygnacyjna. Są to w większości budynki bez detalu architektonicznego i ze skromnym zdobieniem w formie opasek okiennych i gzymsów. Rzadziej występuje bardziej zróżnicowana forma i dekoracja w postaci facjat zwieńczonych trójkątnymi i falistymi szczytami, balkonów, boniowania, pilastrów i naczółków nadokiennych. Pojedyncze obiekty utrzymane są w stylistyce secesyjnej lub eklektycznej.

Dużą grupę zabytków nieruchomych stanowią **cmentarze**. Na terenie gminy zewidencjonowane są 34 nekropolie (25 ewangelickich, 6 katolickich, 1 żydowska, 2 przykościelne) oraz miejsce pamięci. Cmentarze ewangelickie, założone w XIX w., są nieczynne. Cmentarze katolickie w Borówkach, Heliodorowie, Jaktorowie i Szamocinie przy ul. Szpitalnej (powstałe w 2 połowie XIX i na początku XX w.) oraz w Nadolniku (z 1947 r.) są do dnia dzisiejszego użytkowane. Nieczynnym cmentarzem katolickim jest nekropolia w Szamocinie przy ul. Parkowej. Jeden cmentarz przykościelny katolicki znajduje się w Jaktorowie, ma metrykę XVIII-wieczną. Drugi usytuowany jest przy kościele poewangelickim w Lipiej Górze i ma metrykę XIX-wieczną. Cmentarz żydowski w Szamocinie, założony w XVIII w., został zdewastowany w czasie II wojny światowej. Na terenie nekropolii nie zachowały się nagrobki, w 2009 r. postawiono pomnik upamiętniający to historyczne miejsce. W Szamocinie znajduje się również mogiła Bronisława Gapińskiego, Powstańca Wielkopolskiego poległego 15 stycznia 1919 r.

4.2.2. Krajobraz kulturowy

- **Szamocin – układ urbanistyczny** wpisany do rejestru zabytków pod numerem 694/Wlkp/A decyzją z dnia 07.08.2008 r.

W źródłach Szamocin wzmiankowany jest po raz pierwszy w 1364 r. jako wieś należąca do diecezji poznańskiej. Osada usytuowana była przy średniowiecznym trakcie łączącym Kcynię z Ujściem. Znajdował się w niej mały folwark położony na rozstaju dróg wiodących do Chodzieży i Margonina. W ciągu stuleci należała ona kolejno do rodu Nałęczów: Abrahama i Dobrogosta z Jaktorowa, następnie do Grocholskich, Baranowskich i prawdopodobnie Ungerów. Rozwój wsi wraz z przekształceniem jej w osadę przemysłową nastąpił w XVIII w. za sprawą kolejnego właściciela Józefa Bętkowskiego, który przywilejem z 1744 r. powołał cech sukienników i zapewnił osadnikom działki pod budowę domów, materiał budowlany, łąki do wypasu owiec oraz zwolnienie z podatku na sześć lat. Lokacja miasta na prawie magdeburskim nastąpiła w 1748 r. na mocy przywileju

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

wystawionego przez króla Augusta III. Do miasta zaczęli napływać sukiennicy i inni rzemieślnicy oraz kupcy.

Centrum założenia stanowił rynek w kształcie nieregularnego trójkąta z łączącymi się z nim dawnymi wiejskimi drogami (obecnymi ulicami: Wodną, Kościelną, 19 Stycznia i Hallera). W 1750 r. Józef Bętkowski sprzedał Szamocin Leonowi Raczyńskiemu, który kontynuował rozbudowę miasta. W latach 1750 – 1756 na zachód od rynku, wzdłuż historycznego traktu powstał plac – tzw. Nowe Miasto (obecny Plac Wolności) o kształcie wydłużonego trapezu, po północnej stronie którego wytyczono wydłużone, schodzące na łąki parcele dla sukienników. W latach 60-tych XVIII w. Raczyńscy zbudowali przeprawę przez Noteć między Szamocinem i Białośliwiem, co stworzyło nowy szlak handlowy łączący Wielkopolskę z Krajną i Pomorzem, biegnący obecną ulicą Paderewskiego i aleją Marcinkowskiego.

W mieście odbywały się jarmarki i targi. Handel, zwłaszcza bydłem, w XIX w. stał się podstawą rozwoju Szamocina. Na przełomie XVIII i XIX w. nastąpił napływ osadników, zwłaszcza sukienników i rozwój tkactwa. W tym czasie Filip Raczyński wydał przywilej umożliwiający wytyczanie działek budowlanych przy nowej ulicy, zwanej ulicą Filipa (obecnie ul. Paderewskiego) oraz ulicy Michaliny (obecnie ul. Hallera). Drogę do Białośliwia (ul. Paderewskiego i al. Marcinkowskiego) wysadzono sześcioma szpalerami drzew, natomiast drodze do Kcyni (ul. Hallera) nadano kształt prostokątnego placu. Obok warsztatów tkackich w XIX w. w Szamocinie działały m. in. trzy przędzalnie, farbiarnia oraz dwa folusze. Znacznie przeważała ludność ewangelicka, dla której w 1827 r. wzniesiono na obecnym Placu Wolności w miejscu drewnianego zboru wzniesiono murowaną świątynię. W 2 połowie XIX w. nastąpił upadek sukiennictwa, które nie mogło konkurować z produkcją fabryczną oraz rozwinął się handel drewnem i zbożem. W związku z uruchomieniem w 1908 r. linii kolejowej powstała droga dojazdowa do dworca – ulica Dworcowa, przy której wytyczono nowe parcele pod zabudowę. W 1905 r. zbudowano kościół katolicki. Podczas hitlerowskiej okupacji zniszczono budynek synagogi, usytuowanej prawdopodobnie przy Pl. Wolności 5.

Wpis do rejestru zabytków układu urbanistycznego Szamocina obejmuje znajdujący się w centrum miasta trójkątny plac rynkowy wraz z odchodzącymi od niego ulicami (19 Stycznia, Wodna, Kościelna, Hallera), zawierający obszar dawnej wsi, układ ulic i placów miasta nowożytnego (Pl. Wolności, ul. Hallera, ul. Paderewskiego, al. Marcinkowskiego, ul. Szkolna i Szpitalna), ulicę Dworcową łączącą centrum z dworcem kolejowym, drogi wylotowe w kierunku południowym i zachodnim (ul. Margonińska i Chodzieska) oraz zabudowę dworsko – folwarczną przy ul. Staszica.

▪ **historyczne układy ruralistyczne**

Wieś Laskowo jest najstarszym ośrodkiem osadnictwa w gminie Szamocin. W miejscu tym istniał we wczesnym średniowieczu gród obronny zbudowany przez Polan, usytuowany na wzgórzu, na brzegu jeziora. Nazwa miejscowości pochodzi od słowiańskiego imienia Lastek i brzmiała początkowo Lastkowo. Drugą wsią o wczesnej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

metryce jest Jaktorowo. W XII w. stanowiło własność rycerską, prawdopodobnie Jaktora, przodka rodu Leszczyców, który w 1121 r. poległ w walkach z Pomorzanami. Z jego imieniem tradycja łączy nazwę tej miejscowości. Po połowie XII w. należało do klasztoru cystersów w Łeknie. W 1288 r. kasztelan ujski Bogusława lokował wieś na prawie średzkim w miejscu istniejącej już osady.

W wyniku kolonizacji doliny Noteci prowadzonej w XVIII – XIX w. przez właścicieli dóbr szamocińskich i zasiedlaniu tego terenu przez osadników pochodzących głównie z Holandii i Niemiec, powstały wsie olęderskie: Szamoty (dawne Holendry Szamocińskie, lokowane w 1740 r.), Atanazyń (1812 r.), Borowo, Heliodorowo, Józefowice (1826 r.), Kosarzyn, Lipa, Lipia Góra (1803 r.), Nałęcz (1815 r.), Nowy Dwór, Nowe Laskowo (1820 r.), Raczyn (1814 r.). Osadnicy ci posiadali umiejętność gospodarowania na trudnych terenach wymagających melioracji i osuszania lub karczunku lasów, przekształcając nieużytki w łąki i grunty orne, co sprzyjało m. in. hodowli owiec dających surowiec dla rozwijającego się w tym czasie w Szamocinie sukiennictwa.

Ww. miejscowości to w większości ulicówki. Ich strukturę kształtuje przede wszystkim historyczna zabudowa mieszkalna i gospodarcza, obiekty sakralne i cmentarze.

Wyróżniającymi się układami ruralistycznymi na tym obszarze są układy ulicowe - rzędówki, w których wąskie i długie parcele znajdują się po północnej stronie głównej drogi wiejskiej i biegną ku rzece (np. Heliodorowo, Lipia Góra, Raczyn, Nałęcz i Zacharzyn).

4.2.3. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków – wykaz

lp.	miejscowość	obiekt	datowanie	nr rejestru zabytków i data wpisu
1	Borowo	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.	A-575 decyzja z dnia 01.03.1989 r.
2	Borówki	cmentarz katolicki	2 poł. XIX w.	A-580 decyzja z dnia 09.03.1989 r.
3	Jaktorowo	kościół parafialny p.w. św. Anny	I. 1763 - 1776	A-1265 decyzja z dnia 30.09.1971 r.
4	Jaktorowo	cmentarz w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Anny	2 poł. XVIII w.	A-576 decyzja z dnia 01.03.1989 r.
5	Jaktorowo	park dworski	poł. XIX w.	A-558 decyzja z dnia 26.10.1987 r.
6	Jaktorówko	dwór, tzw. pałacyk myśliwski w zespole dworsko - parkowym	ok. 1900 r.	A-478 decyzja z dnia 12.12.1983 r.
7	Jaktorówko	park	2 poł. XIX w.	A-563

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

		w zespole dworsko - parkowym		decyzja z dnia 26.10.1987 r.
8	Laskowo	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.	A-577 decyzja z dnia 09.03.1989 r.
9	Lipia Góra	kościół poewangelicki ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Wniebowzięcia NMP z terenem przykościelnym	1909 r.	651/Wlkp/A decyzja z dnia 28.02.2008 r.
10	Lipia Góra	cmentarz w zespole kościoła poewangelickiego	poł. XIX w.	651/Wlkp/A decyzja z dnia 28.02.2008 r.
11	Lipia Góra	pastorówka z ogrodem w zespole kościoła poewangelickiego	1870 r.	651/Wlkp/A decyzja z dnia 28.02.2008 r.
12	Lipia Góra	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.	A-578 decyzja z dnia 09.03.1989 r.
13	Lipia Góra i Bąkowo w gminie Wyrzysk	zespół stopnia wodnego „Krostkowo nr 11” na rzece Noteć	I. 1912 - 1914	588/Wlkp/A decyzja z dnia 15.01.2008 r.
14	Raczyn / Nałęczą	kościół poewangelicki ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Józefa	I. 1895 - 1896	827/Wlkp/A decyzja z dnia 05.10.2011 r.
15	Raczyn / Nałęczą	pastorówka, ob. plebania w zespole kościoła poewangelickiego	1905 r.	827/Wlkp/A decyzja z dnia 05.10.2011 r.
16	Szamocin	układ urbanistyczny	XVIII – XIX w.	694/Wlkp/A decyzja z dnia 07.08.2008 r.
17	Szamocin	kościół parafialny p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych	1905 r.	A-750 decyzja z dnia 29.12.1993 r.
18	Szamocin	kościół poewangelicki ob. rzymskokatolicki filialny p.w. śś. Apostołów Piotra i Pawła	1827 - 1835 r. rozbudowa 1979 - 1903 r., 1913 r.	A-760 decyzja z dnia 28.09.1994 r.
19	Szamocin	cmentarz ewangelicki ul. Hallera	2 poł. XIX w.	A-579 decyzja z dnia 09.03.1989 r.
20	Szamocin	ratusz pl. Wolności 19	1887 r. rozbudowa 1911 r.	384/Wlkp/A decyzja z dnia 14.07.2006 r.

Prace prowadzone przy zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków oraz na obszarze historycznego układu urbanistycznego miasta Szamocin - zgodnie z art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) wymagają uzyskania pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

4.2.4. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

Na podstawie art. 22 ust. 4 i 5 wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W ewidencji tej powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków - przepis ten utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11.05.2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

Ujęcie obiektu w gminnej ewidencji zabytków nie jest formą prawnej ochrony zabytków. Jednakże ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 19) nakłada obowiązek uwzględnienia ochrony zabytków nieruchomych, m. in. znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy czy decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej.

Ponadto dla obiektu znajdującego się w gminnej ewidencji zabytków istnieje obowiązek uzgodnienia przez właściwy organ architektoniczno - budowlany z organem ochrony zabytków decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy - zgodnie z art. 53 i 60 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130) oraz pozwolenia na budowę i rozbiórkę - zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo Budowlane (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zm.).

Gminna ewidencja zabytków gminy Szamocin została wykonana w 2011 r. (zabytki nieruchome) i 2012 r. (zabytki archeologiczne) oraz przyjęta Zarządzeniem Nr 25/2015 Burmistrza Miasta i Gminy Szamocin z dnia 19 czerwca 2015 r.

Ogólne wytyczne konserwatorskie, które powinny być uwzględniane przy remontach budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków to:

- zachowanie bryły, gabarytów i proporcji,
- zachowanie historycznego wyglądu elewacji, w tym rozmieszczenia i kształtu otworów okiennych i drzwiowych oraz dekoracji architektonicznej,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- zachowanie w możliwie największym zakresie historycznych elementów zarówno konstrukcyjnych, jak i wykończeniowych, w tym oryginalnych stolarek okiennych i drzwiowych oraz elementów wystroju wnętrza (klatki schodowe, posadzki, polichromie, sztukaterie),
- stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych.

WYKAZ OBIEKTÓW UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY SZAMOCIN

* obiekty wpisane do rejestru zabytków zostały podkreślone

ATANAZYN

1. SZKOŁA, ob. dom nr 26, mur., pocz. XX w.
2. DOM nr 22, mur., pocz. XX w.
3. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

BOROWO

4. DOM nr 6, mur., ok. 1910 r.
5. BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAGRODZIE nr 15, mur./kam., XIX/XX w.
6. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

BORÓWKI

7. ZAGRODA nr 1
 - dom, mur., ok. 1920 r.
 - obora, mur., ok. 1920 r.
8. DOM nr 2, mur., pocz. XX w.
9. BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAGRODZIE nr 3, mur., 1938 r.
10. DOM nr 10, mur., ok. 1910.
11. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.
12. CMENTARZ KATOLICKI, czynny, 2 poł. XIX w.

HELIODOROWO

13. SZKOŁA, ob. dom nr 73, mur., ok. 1920 r.
14. DOM nr 54, mur., 1907 r.
15. DOM nr 69, mur., ok. 1920 r.
16. KAPLICZKA PRZY KOŚCIELE, mur., ok. 1910 r.
17. CMENTARZ KATOLICKI, czynny, 2 poł. XIX w.
18. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

JAKTOROWO

19. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. ANNY

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- kościół, zrębowo - ryglowy, l. 1763 -1776, 1904 r.
 - brama, mur., pocz. XX w.
 - figura Jezusa Chrystusa, mur., pocz. XX w.
 - cmentarz katolicki, przykościelny, nieczynny, 2 poł. XVIII w.
20. ZESPÓŁ DWORSKO - FOLWARCZNY
- „Stary Dwór”, ob. dom nr 8, mur., pocz. XIX w.
 - gorzelnia, mur., ok. 1900 r.
 - transformator, mur., XIX/XX w.
 - park dworski, poł. XIX w.
21. DOM nr 4, mur., pocz. XX w.
22. SZKOŁA, dom nr 14, mur., ok. 1925 r.
23. CMENTARZ KATOLICKI, czynny, pocz. XX w.
24. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

JAKTORÓWKO

25. ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY
- dwór, tzw. pałacyk myśliwski, mur., pocz. XX w.
 - park dworski, XIX/XX w.
26. DOM nr 1, mur., ok. 1910-20 r.

JÓZEFOWICE

27. SZKOŁA, ob. biblioteka, mur., ok. 1910 r.
28. DOM nr 34, mur., pocz. XX w.
29. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

JÓZEFY

30. ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:
- a. obora ze stajniami, mur., l. 70-XIX w.

KOSARZYN

31. DOM MŁYNARZA, ob. dom nr 2, mur., ok. 1908 r.
32. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, XIX w.

LASKOWO

33. ZESPÓŁ SZKOŁY, ob. zagroda, ul. Szamocińska 21
- szkoła, ob. dom, mur., ok. 1920 r.
 - budynek gospodarczy, mur./drew., ok. 1920 r.
34. DWORZEC KOLEJOWY RACZYN, Laskowo, ob. dom, ul. Brzegowa 71, mur., 1908 r.
35. DOM, ul. Szamocińska 31, mur., pocz. XX w.
36. DOM, ul. Żeglarska 18, mur., pocz. XX w.
37. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

38. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

LIPA

39. SZKOŁA, ob. dom nr 9, mur., ok. 1925 r.
40. DOM nr 17, mur., ok. 1910 r.
41. DOM nr 19, mur., ok. 1910 r.
42. DOM nr 23, mur., k. XIX w.
43. DOM nr 26, mur., ok. 1920 r.
44. DOM nr 34, mur./rygl., k. XIX w.
45. KAPLICZKA - MB Królowa Korony Polskiej, mur., 1946 r.
46. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

LIPIA GÓRA

47. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ob. rzymskokatolickiego fil. p.w. Wniebowzięcia NMP
- kościół, mur., poł. XIX w.
 - pastorówka, ob. dom nr 72, mur., ok. 1870, rozbud. 1909 r.
 - cmentarz ewangelicki, nieczynny, poł. XIX w.
48. ZESPÓŁ SZKOŁY nr 64
- szkoła, mur., 1901 r.
 - budynek gospodarczy, mur./drewn., ok. 1901 r.
49. PRZEDSZKOLE, nr 52, mur., ok. 1930 r.
50. DOM nr 4, mur./glin., 4 ćw. XIX w.
51. DOM nr 13, mur./kam., k. XIX w.
52. DOM nr 17, mur., k. XIX w.
53. DOM nr 18, mur., pocz. XX w.
54. DOM nr 19, mur., k. XIX w.
55. DOM nr 50, mur., ok. 1900 r.
56. DOM nr 53, mur., pocz. XX w.
57. DOM nr 55, mur./rygl., ok. 1900 r.
58. DOM nr 56, mur., pocz. XX w.
59. DOM nr 68, mur., pocz. XX w.
60. DOM nr 75, mur./glin., ok. 1900 r.
61. DOM nr 76, mur., 1913 r.
62. DOM nr 79, mur., pocz. XX w.
63. DOM nr 87, mur./glin., ok. 1900 r.
64. DOM nr 89, mur., pocz. XX w.
65. DOM nr 94, mur., pocz. XX w.
66. DOM nr 99, mur., pocz. XX w.
67. DOM nr 105, mur., ok. 1920 r.
68. DOM nr 110, mur., pocz. XX w.
69. BUDYNEK MIESZKALNO - GOSPODARCZY nr 111, mur./glin., k. XIX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

70. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.
71. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 1 poł. XIX w.
72. ZESPÓŁ STOPNIA WODNEGO „KROSTKOWO NR 11” na rzece Noteć, w skład którego wchodzi: śluza skarpowa, jaz koźłowo – iglicowy, 1912 – 1914 r.
73. ZESPÓŁ MIESZKALNO – GOSPODARCZY obsługi śluzy „KROSTKOWO NR 11”, mur., 1 ćw. XX w.

MIELIMĄKA

74. BUDYNEK GOSPODARCZY W ZAGRODZIE nr 1, mur., pocz. XX w.

NADOLNIK

75. MŁYN WODNY, mur., 1930-1932 r.
76. DOM nr 13, mur., pocz. XX w.
77. DOM nr 15, mur., pocz. XX w.
78. DOM nr 16, mur., pocz. XX w.
79. CMENTARZ KATOLICKI, czynny, 1947 r.
80. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 1 poł. XIX w.
81. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.
82. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.
83. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

NAŁĘCZA

84. KOSTNICA, mur., ok. 1920 r.
85. DOM nr 11, mur., pocz. XX w.
86. DOM nr 20, mur., pocz. XX w.

NOWY DWÓR

87. ZESPÓŁ SZKOŁY, ob. zagroda nr 26
▪ szkoła, ob. dom, mur., ok. 1920 r.
▪ budynek gospodarczy, mur./drewn., pocz. XX w.
88. DOM nr 14, mur., ok. 1930 r.
89. DOM nr 17, mur., ok. 1930 r.
90. DOM nr 18, mur., ok. 1930 r.
91. DOM nr 30, mur., ok. 1920 r.
92. DOM nr 37, mur., XIX/XX w.
93. KUŹNIA W ZAGRODZIE nr 1, mur., ok. 1900 r.
94. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

NOWY MŁYN I

95. OSADA LEŚNA, mur., 1934 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

NOWY MŁYN II

96. MŁYN, mur., 1939 r.

PIŁKA

97. STODOŁA w zagrodzie LEŚNICZÓWKI, mur., poł. XIX w.

98. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

RACZYN

99. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ob. rzymskokatolickiego parafialnego p.w. św. Józefa

- kościół, mur., 1895 r.
- pastorówka (ob. plebania), nr 30, mur./szach., 1905 r.
- budynek gospodarczy, mur., ok. 1905 r.

100. SZKOŁA, ob. dom nr 17, mur., k. XIX w.

101. DOM nr 29, mur./szach., 4 ćw. XIX w.

SOKOLEC

102. DOM nr 10, mur., XIX/XX w.

103. DOM nr 13, d. poczta, mur., XIX/XX w.

104. DOM nr 17, mur., ok. 1910 r.

105. DOM nr 19, mur., XIX/XX w.

106. DOM nr 21, mur., 1902 r.

107. DOM nr 24, mur./szach., k. XIX w.

108. DOM nr 27, mur., ok. 1910 r.

109. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

110. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 1 poł. XIX w.

111. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

STRZELCZYKI

112. DOM nr 1, mur., k. XIX w.

113. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 1 poł. XIX w.

SWOBODA

114. DOM nr 13, mur., XIX/XX w.

SZAMOCIN

115. UKŁAD URBANISTYCZNY, XVIII – XIX w.

116. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych

- kościół, mur., 1905 r.
- ogrodzenie, mur., pocz. XX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- plebania, ul. Kościelna 13, mur., ok. 1870 r.
- 117. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ob. rzymskokatolickiego filialnego p.w. śś. Piotra i Pawła
 - kościół, mur., 1827 - 1835 r., rozbud. 1879 -1903, wieże 1913 r.
 - pastarówka, ob. wikariat, pl. Wolności 15, mur., ok. 1820 r.
 - budynek gospodarczy przy pastarówce, mur., ok. 1910 r.
- 118. ZESPÓŁ DWORSKI
 - dwór, ul. Staszica 3, mur., 1 poł. XIX w.
 - oficyna, mur., XIX/XX w.
- 119. RATUSZ, pl. Wolności 19, mur., ok. 1887 r., rozbud. 1911 r.
- 120. SZKOŁA POWSZECHNA, ul. Szkolna 11, mur., pocz. XX w.
- 121. SZKOŁA EWANGELICKA, ob. biblioteka, ul. Rynek 1, mur., 1836 r.
- 122. ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO
 - dworzec kolejowy, ul. Dworcowa 17, mur., 1908 r.
 - magazyn, mur./rygl., 1908 r.
 - szalet z budynkiem gospodarczym, mur., 1908 r.
 - dom pracowników kolei, ul. Dworcowa 13, mur., ok. 1905 r.
 - dom pracowników kolei, ul. Dworcowa 15, mur., ok. 1905 r.
- 123. SALA WIDOWISKOWA, ul. Parkowa 4, mur./drewn., ok. 1912 r.
- 124. CMENTARZ KATOLICKI, nieczynny, ul. Parkowa, 2 poł. XIX w.
- 125. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, ul. Hallera, 2 poł. XIX w.
- 126. OGRODZENIE Z BRAMĄ CMENTARZA EWANGELICKIEGO przy ul. Hallera, mur./żel., XIX/XX w.
- 127. CMENTARZ KATOLICKI, czynny, ul. Szpitalna, pocz. XX w.
- 128. CMENTARZ ŻYDOWSKI, nieczynny, ul. Hallera, XVIII w.
- 129. MOGIŁA POWSTAŃCA, 1919 r.

ul. Chodzieska

- 130. DOM nr 1, mur., ok. 1910 r.
- 131. DOM nr 35, mur., pocz. XX w.

ul. Dworcowa

- 132. DOM nr 2, mur., ok. 1925 r.
- 133. DOM nr 7, mur., ok. 1920 r.
- 134. DOM nr 11, mur., ok. 1905 r.
- 135. ZESPÓŁ DOMU nr 12
 - dom, mur., ok. 1920 r.
 - altana, mur., ok. 1920 r.
 - budynek gospodarczy, mur., ok. 1920 r.
- 136. DOM nr 14, mur., l. 20-te XX w.
- 137. DOM nr 16, mur., ok. 1913 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

138. DOM nr 30, mur., pocz. XX w.

139. DOM nr 32, mur., k. XIX w.

ul. gen. J. Hallera

140. DOM nr 1, mur., k. XIX w.

141. DOM nr 2, mur., poł. XIX w.

142. DOM nr 6, mur., ok. 1920 r.

143. DOM nr 8, mur., ok. 1915 r.

144. DOM nr 9, mur., ok. 1910 r.

145. DOM nr 12, mur., 3 ćw. XIX w.

146. DOM nr 15, mur., ok. 1870 r.

147. DOM nr 19, mur., ok. poł. XIX w.

148. DOM nr 20, mur., ok. 1870 r.

149. BUDYNEK GOSPODARCZY przy nr 29, drewno, poł. XIX w.

150. DOM nr 31, mur., 2 poł. XIX w.

151. DOM nr 32, mur., ok. 1910 r.

152. DOM nr 53, mur., pocz. XX w.

153. DOM nr 55, mur., l. 1930 - 1940.

ul. Kościelna

154. DOM nr 1, mur., ok. 1900 r.

155. DOM nr 2, mur., poł. XIX w.

156. BUDYNEK GOSPODARCZY przy nr 14, mur., ok. 1900 r.

ul. Łąkowa

157. DOM nr 5, mur., k. XIX w.

ul. Marcinkowskiego

158. DOM nr 1, mur., k. XIX w.

159. DOM nr 4, mur., poł. XIX w.

160. DOM nr 7, mur., k. XIX w.

161. DOM nr 9, mur., ok. 1910 r.

162. DOM nr 25, mur., k. XIX w.

163. DOM nr 27, mur., k. XIX w.

164. DOM nr 33, mur., k. XIX w.

165. DOM nr 47, mur., k. XIX w.

166. DOM nr 49, mur., ok. 1900 r.

167. DOM nr 53, mur., k. XIX w.

168. DOM nr 58, mur., pocz. XX w.

169. DOM nr 62, mur., k. XIX w.

170. DOM nr 65, mur., 2 poł. XIX w.

171. DOM nr 66, mur., k. XIX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

-
- 172. DOM nr 77, mur., k. XIX w.
 - 173. DOM nr 78, mur., k. XIX w.
 - 174. DOM nr 106, mur., k. XIX w.

ul. Margonińska

- 175. DOM nr 1, mur., ok. 1925 r.
- 176. DOM nr 2, mur./rygl., poł. XIX w.
- 177. DOM nr 3, mur., pocz. XX w.
- 178. DOM nr 4, mur., poł. XIX w.
- 179. DOM nr 24, mur., pocz. XX w.

ul. Ogrodowa

- 180. DOM nr 4, mur., k. XIX w.

ul. Paderewskiego

- 181. DOM nr 1, mur., ok. 1910 r.
- 182. DOM nr 2, mur., k. XIX w.
- 183. DOM nr 3, mur., 2 poł. XIX w.
- 184. DOM nr 5, mur., k. XIX w.
- 185. DOM nr 6, mur., k. XIX w.
- 186. DOM nr 7, mur., ok. 1900 r.
- 187. DOM nr 8, mur., k. XIX w.
- 188. DOM nr 12, mur., k. XIX w.
- 189. DOM nr 13, mur., 1905 r.
- 190. DOM nr 14, mur., k. XIX w.
- 191. DOM nr 16, mur., XIX/XX w.
- 192. DOM nr 18, mur., ok. 1905 r.
- 193. DOM nr 19, mur./rygl., poł. XIX w.
- 194. DOM nr 20, mur., ok. 1890 r.
- 195. DOM nr 21, mur., ok. 1900 r.
- 196. DOM nr 22, mur., ok. 1910 r.
- 197. DOM nr 26, mur., k. XIX w.
- 198. DOM nr 30, mur., ok. 1910 r.
- 199. DOM nr 32, mur., ok. 1910 r.

ul. Rynek

- 200. DOM nr 2, mur., ok. 1915 r.
- 201. DOM nr 4, mur., ok. 1910 r.
- 202. DOM nr 5, mur., k. XIX w.
- 203. DOM nr 6, mur., ok. 1900 r.
- 204. DOM nr 7, mur., poł. XIX w.
- 205. DOM nr 8, mur., ok. 1900 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- 206. DOM nr 9, mur., pocz. XX w.
- 207. DOM nr 10, mur., pocz. XX w.
- 208. DOM nr 11, mur., 2 poł. XIX w.
- 209. DOM nr 12, mur., k. XIX w.
- 210. DOM nr 14, mur., ok. 1900 r.
- 211. DOM nr 15, mur., poł. XIX w.
- 212. DOM nr 17, mur., k. XIX w.
- 213. DOM nr 18, mur., ok. 1890 r.
- 214. DOM nr 19, mur., poł. XIX w.
- 215. DOM nr 20, mur., ok. 1910 r.
- 216. DOM nr 21, mur., k. XIX w.
- 217. DOM nr 23, mur., 1 poł. XIX w.

ul. 19 Stycznia

- 218. DOM nr 3 mur., 4 ćw. XIX w.
- 219. DOM nr 5, mur., 1 poł. XIX w.
- 220. SPICHLERZ, rygl., poł. XIX w.

ul. Szkolna

- 221. DOM nr 3, mur., pocz. XX w.
- 222. DOM nr 6, mur., ok. 1900 r.

ul. Wodna

- 223. DOM nr 6, mur., ok. 1900 r.
- 224. DOM nr 22, mur., k. XIX w.

plac Wolności

- 225. DOM nr 1, mur., 1 poł. XIX w.
- 226. DOM nr 3, mur., ok. 1850 r.
- 227. DOM nr 6, mur./rygl., poł. XIX w.
- 228. DOM nr 8, mur., k. XIX w.
- 229. DOM nr 9, mur., pocz. XX w.
- 230. DOM nr 13, mur., ok. 1900 r.
- 231. DOM nr 14, mur., k. XIX w.
- 232. DOM nr 16, mur., 2 poł. XIX w.
- 233. DOM nr 17, mur., 2 poł. XIX w.
- 234. DOM nr 20, mur./rygl., 2 poł. XIX w.
- 235. DOM nr 22, mur., k. XIX w.
- 236. DOM nr 23, mur., k. XIX w.
- 237. DOM nr 24, mur./rygl., poł. XIX w.
- 238. DOM nr 25, mur., k. XIX w.
- 239. DOM nr 26, mur./rygl., poł. XIX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- 240. DOM nr 28, mur., k. XIX w.
- 241. DOM nr 29, mur., ok. 1900 r.
- 242. DOM nr 30, mur./rygl., poł. XIX w.
- 243. DOM nr 32, mur./rygl., poł. XIX w.
- 244. DOM nr 38, mur./rygl., poł. XIX w.
- 245. DOM nr 40, mur., poł. XIX w.
- 246. DOM nr 42, mur., poł. XIX w.

SZAMOTY

- 247. ZESPÓŁ DWORSKO - PARKOWY
 - dwór, ob. dom nr 21, mur., k. XIX w.
 - pozostałości parku, k. XIX w.
- 248. SZKOŁA, ob. dom nr 17, mur., ok. 1930 r.
- 249. ZAGRODA nr 18
 - dom, mur., 1924 r.
 - stodoła, mur., ok. 1925 r.
- 250. DOM nr 25, mur., ok. 1910 r.
- 251. ZAGRODA nr 28
 - dom, mur., pocz. XX w.
 - obora, mur., pocz. XX w.
 - stodoła, mur./kam., pocz. XX w.
- 252. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

WEŚREDNIK

- 253. CMENTARZ EWANGELICKI, nieczynny, 2 poł. XIX w.

4.3. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome znajdujące się na terenie gminy Szamocin stanowią wystrój i wyposażenie kościołów. Są to w większości obiekty barokowe powstałe na przestrzeni XVII - XVIII w. oraz obiekty z 2 połowy XIX w. i początku XX w. utrzymane w stylistyce eklektycznej oraz historyzującej – neobarokowej, neogotyckiej i neorenesansowej.

Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków:

- 1) **Jaktorowo, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Anny** - wpisany do rejestru zabytków pod numerami 213/Wlkp/B decyzją z dnia 25.04.1985 r. oraz 583/Wlkp/B decyzją z dnia 04.10.2021 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Ww. wyposażenie obejmuje obiekty barokowe: ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, ambonę, chrzcielnicę, rzeźby, konfesjonał oraz snycerską dekorację ornamentalną w nawie nad głównym wejściem, a także eklektyczne z przełomu XIX i XX w.: prospekt organowy z instrumentem z zakładu organmistrzowskiego Alberta Polzina z Poznania oraz zespół płaskorzeźb Drogi Krzyżowej. Do wystroju kościoła należy również polichromia o charakterze figuralno – ornamentalnym z lat 1904 – 1905, pokrywająca ściany i stropy we wnętrzu kościoła, w tym malowidła wykonane przez malarza Duszyńskiego z Poznania, przedstawiające Świętą Rodzinę, ewangelistów oraz emblematy religijne.

- 2) **Szamocin, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych** - wpisany do rejestru zabytków pod numerem 432/Wlkp/B z dnia 23.12.2015 r.

Do przedmiotowego zespołu wyposażenia należą obiekty neobarokowe i eklektyczne, pochodzące z czasów budowy świątyni, tj. z początku XX w. m. in.: ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica, konfesjonały, feretrony, płaskorzeźbione sceny Drogi Krzyżowej, witraże oraz zabytki o starszej metryce – neoklasycystyczny prospekt organowy z instrumentem i krucyfik w stylistyce baroku ludowego.

- 3) **Szamocin, zespół wyposażenia kościoła filialnego p.w. śś. Apostołów Piotra i Pawła** - wpisany do rejestru zabytków pod numerem 433/Wlkp/B decyzją z dnia 23.12.2015 r.

Ww. wyposażenie obejmuje trzy witraże z 1902 r. przedstawiające „Wniebowstąpienie”, „św. Piotra” i „św. Pawła” z pracowni Ferdynanda Müllera w Quedlinburgu oraz witraże ornamentalne w nawie, prospekt organowy z instrumentem wykonany w 1865 r. w zakładzie organmistrzowskim Wilhelma Sauera we Frankfurcie nad Odrą, neorenesansowy obraz „Adoracja Chrystusa” z 1862 r. namalowany przez E. Josepha Boltza z Berlina, zegar wieżowy oraz barokową chrzcielnicę.

Wykaz zabytków ruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- Lipia Góra, wyposażenie kościoła filialnego p.w. Wniebowzięcia NMP – neogotyckie, z początku XX w.: ołtarz główny, ambona, chrzcielnica, organy Paula Voelknera z Bydgoszczy, ławki w nawie oraz witraże ornamentalne.
- Raczyn, wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Józefa – obiekty z ok. 1895 r.: chrzcielnica i prospekt organowy.
- Szamocin – modernistyczna figura przydrożna Chrystusa Błogosławiącego na pl. Wolności.

4.4. Zabytki archeologiczne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Dziedzictwo archeologiczne jest częścią dziedzictwa kulturowego i stanowi bogate źródło wiedzy na temat przeszłości człowieka. To obszerny i zróżnicowany zbiór materialnych śladów działalności człowieka zarejestrowanych na powierzchni ziemi w postaci ruchomych lub nieruchomych zabytków archeologicznych. Jest to przede wszystkim zasób nieodnawialny, którego zachowanie w stanie niezmienionym powinno leżeć w interesie społecznym.

W ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarta jest definicja zabytku, według której jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły będące świadectwem minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną przez nie wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Wśród zabytków nieruchomych oraz ruchomych wyżej cytowana ustawa przewidziała podział na zabytki archeologiczne. Zgodnie z art. 3 ust. 4 zabytek archeologiczny został zdefiniowany jako *zabytek nieruchomy będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy będący tym wytworem*.

Wobec powyższego zabytkiem archeologicznym będzie każdy ślad działalności człowieka znajdujący się na powierzchni ziemi, pod ziemią, pod wodą oraz przedmiot ruchomy, którego zachowanie leżeć będzie w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Rozwinięciem definicji zabytku z art. 3 ustawy jest art. 6, w którym nastąpił dodatkowy podział na zabytki archeologiczne, podlegające w szczególności ochronie prawnej. Są to *pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej*. Zastosowane sformułowanie „w szczególności” oznacza, że ochronie prawnej podlegają nie tylko zabytki archeologiczne wskazane w tym przepisie. Ochronie konserwatorskiej podlegają zatem stanowiska archeologiczne tj. zwarte przestrzenie obszarów, w obrębie których występują zabytki nieruchome oraz ruchome wraz z otaczającym je kontekstem czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości oraz ruchome zabytki archeologiczne określane jako przedmioty i ruchome relikty związane działalnością człowieka, które są częścią nieruchomego zabytku archeologicznego obecnie lub były nimi w przeszłości.

Zabytki archeologiczne nie mogą ulegać kategoryzowaniu na te, które uważane są jako ważne, mniej ważne czy też bezwartościowe. Trzeba pamiętać, że wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie, a właściwe zarządzanie dziedzictwem archeologicznym sprzyja jego utrzymaniu we właściwym stanie.

Podstawowym źródłem dostarczania wiedzy o stanowiskach archeologicznych zarejestrowanych na terenie gminy Szamocin jest prowadzona metodycznie od lat 70-tych XX w. akcja badań powierzchniowych w ramach ogólnopolskiego programu badawczo-konserwatorskiego Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Rejestrowane są nieruchome zabytki archeologiczne uchwycone powierzchniowo, stanowiska badane wykopaliskowo, znaleziska przypadkowe oraz stanowiska znane z kwerendy, w tym też takie, które są pozbawiane dokładnej lokalizacji w terenie. Do zasobu dziedzictwa archeologicznego dochodzą dane

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

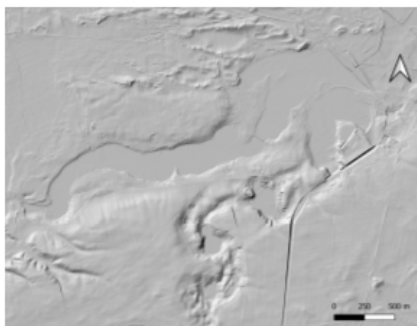
o stanowiskach archeologicznych odkrywanych podczas badań ratowniczych, analizy zdjęć lotniczych oraz wyników badań geofizycznych czy dane z lotniczego skanowania laserowego (LiDAR). Dzięki najnowszej technologii odkryto nowe stanowiska archeologiczne o własnej formie terenowej, zarówno na terenach uprawianych rolniczo oraz na terenach leśnych, które uzupełniają wiedzę na temat osadnictwa w tym rejonie.

4.4.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Na terenie gminy Szamocin nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

4.4.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Szamocin zarejestrowano stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Należą do nich m.in. wczesnośredniowieczne grodzisko w Laskowie, stan. 20, ob. AZP 39-29/71 oraz grodzisko stożkowate z późnego średniowiecza w Raczynie, stan. 2, ob. AZP 38-29/60.

Fot. 1. Numeryczny model terenu grodziska w Laskowie, gm. Szamocin
źródło: geoportal.gov.pl

Fot. 2. Numeryczny model terenu gródka w Raczynie, gm. Szamocin
źródło: geoportal.gov.pl

4.4.3. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną

Wiedzę o stanowiskach archeologicznych na obszarze gminy Szamocin pozyskujemy głównie dzięki wynikom badań powierzchniowych prowadzonych w ramach ogólnopolskiego programu badawczo-konserwatorskiego Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Na powierzchni pól uprawnych, na łąkach, odnowieniach leśnych rejestrowane są ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne. W ramach badań powierzchniowych prowadzona jest kwerenda

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

źródłowa, podczas której analizowane są stanowiska pozbawione dokładnej lokalizacji w terenie, zgłoszenia o znaleziskach przypadkowych oraz wyniki badań wykopaliskowych. Dla każdego stanowiska zakładana jest karta ewidencyjna – Karta Ewidencyjna Zabytku Archeologicznego Lądowego (zw. KEZAL) oraz Karta Ewidencyjna Podwodnego Stanowiska Archeologicznego. Po 2003 roku na terenie województwa wielkopolskiego rozpoczęto badania osadnicze, w ramach których wykonano powtórne badania powierzchniowe, zdjęcia lotnicze rozpoznawanego terenu, analizę zdjęć lotniczych oraz analizę uzyskanych wyników badań. Na ich podstawie wytypowano stanowiska do weryfikacji. Do badań pilotażowych wytypowano Pradolinę Noteci. Dzięki tym badaniom wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, które ujęto w planach zagospodarowania przestrzennego oraz zaklasyfikowano stanowiska do wpisu do rejestru zabytków ze względu na szczególną wartość poznawczą i zabytkową. Gmina Szamocin również została objęta tymi działaniami. Należy jednak pamiętać, że dotychczasowy zbiór informacji zawarty w dokumentacji AZP, jak również z powtórnego przejścia AZP w ramach badań osadniczych jest wciąż otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Obecnie prowadzona przez wojewódzkie urzędy ochrony zabytków dokumentacja stanowisk archeologicznych jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Wśród zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych na gminy Szamocin zarejestrowano punkty i ślady osadnicze, w których natrafiono na niewielką koncentrację substancji zabytkowej oraz stanowiska archeologiczne o charakterze osadniczym, obronnym, produkcyjnym, kultowym oraz stanowiska na obszarze zabytkowego układu urbanistycznego miasta Szamocin. Według podziału fizyczno – geograficznego J. Kondrackiego obszar gminy Szamocin leży w makroregionie Pradoliny Toruńsko – Eberswaldzkiej, a dokładniej w mezoregionie Doliny Środkowej Noteci. Gmina Szamocin terytorialnie obejmuje wycinek dna pradoliny Noteci oraz krawędzi doliny Noteci wraz z systemem teras i przylegającymi do nich wysoczyznami morenowymi, na krótkich odcinkach poprzecinanych małymi ciekami wodnymi. Dno doliny Noteci z uwagi na rozległe i silnie podmokłe łąki było terenem niesprzyjającym rozwojowi osadnictwa. W wielu miejscach występują torfy i grzęzawiska, częściowo pozamieniane na hodowlane stawy rybne.

Stanowiska położone są głównie przy krawędzi doliny Noteci, najczęściej na terasie nadzalewowej Noteci oraz na krawędziach małych dolin rzecznych rozcinających terasy nadnoteckie. Na wysoczyznach występuje mniej pradziejowych stanowisk archeologicznych, przy czym zawsze w pobliskim sąsiedztwie cieków lub ich dolin. Osadnictwo pradziejowe trwało nieprzerwanie na tym obszarze od mezolitu, poprzez neolit i epokę brązu aż do średniowiecza włącznie.

Na terenie gminy Szamocin zarejestrowano kilka skupisk stanowisk archeologicznych. Osadnictwo w pradziejach koncentrowało się głównie w rejonie takich miejscowości jak Nowy Dwór, Lipa, Swoboda, Sokolec czy Szamocin. Na szczególną uwagę zasługuje obozowisko mezolityczne i osada neolityczna zarejestrowane w miejscowości Lipa, stan. 1, obszar AZP 38-31/10 usytuowane na wydmie, na powierzchni którego wystąpiła duża liczba narzędzi i odłupków krzemiennych. Ponadto bogate osadnictwo mezolityczne i neolityczne z licznymi narzędziami krzemiennymi (odłupki, rdzenie i wióry krzemienne) oraz osadnictwo

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

kultury przeworskiej z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza reprezentuje stanowisko archeologiczne położone w Nowym Dworze, stan. 3, obszar AZP 39-31/3. Ślady obozowiska mezolitycznego zaobserwowano w Borówkach, stan. 2, obszar AZP 39-30/20. Ponadto ślady osadnictwa z mezolitu, epoki brązu, okresu wpływów rzymskich oraz wczesnego średniowiecza zarejestrowano w rejonie Sokolca i Borowa. Biorąc pod uwagę wyniki badań powierzchniowych AZP, działalność osadnicza w rejonie miejscowości Strzelczyki i Nadolnika zapoczątkowana została w młodszej epoce kamienia, gdzie na uwagę zasługuje skupisko śladów osadniczych datowanych na okres neolitu i kontynuowana była we wczesnej epoce brązu.

Na uwagę zasługuje również rozległa osada datowana na Halsztatt i wczesne średniowiecze położona w miejscowości Szamoty, stan. 2, obszar AZP 39-30/27, usytuowana na piaszczystym wydłużonym cyplu nad Jeziorem Skrzyneckim, w miejscu z natury obronnym, gdzie nie można wykluczyć jej charakteru obronnego.

Liczne stanowiska neolityczne, kultury łużyckiej, przeworskiej z okresu wpływów rzymskich oraz z młodszych faz wczesnego średniowiecza odkryto wokół miejscowości Atanazyń, Heliodorowo oraz Sokolec. Duże skupisko stanowisk archeologicznych zlokalizowano wokół Szamocina. Na szczególną uwagę zasługują osada i cmentarzysko kultury pomorskiej, usytuowane na wyodrębnionej terasie wyższej pradoliny Noteci, stan. 8 i stan. 9, obszar AZP 39-29/20. W gminie Szamocin odnotowywane są również ślady osadnictwa ludności kultury pomorskiej - Swoboda, stan. 9, obszar AZP 39-30/11.

W okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejony dolin rzecznych, ale i tereny wysoczyzny. Zewidencjonowane stanowiska archeologiczne o metryce sięgającej wczesnego średniowiecza odnotowujemy wokół Szamocina. W okresie późnego średniowiecza kształtują się układy poszczególnych miejscowości. Rejestrowane w ich obrębie w trakcie badań archeologicznych stanowiska archeologiczne o metryce średniowiecznej i nowożytniej wyznaczają tym samym ich najstarszą metrykę.

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych Gminy Szamocin

- Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych zlokalizowanych w zespołach oraz poza zespołami stanowisk archeologicznych:
 1. ATANAZYN stan. 1, ob. AZP 39-29/1
 2. ATANAZYN stan. 2, ob. AZP 39-29/2
 3. ATANAZYN stan. 3, ob. AZP 39-29/3
 4. ATANAZYN stan. 4, ob. AZP 39-29/4
 5. ATANAZYN stan. 5, ob. AZP 39-29/5
 6. ATANAZYN stan. 6, ob. AZP 39-29/6
 7. ATANAZYN stan. 7, ob. AZP 39-29/7
 8. BOROWO stan. 1, ob. AZP 39-30/12

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

9. BOROWO stan. 2, ob. AZP 39-30/13
10. BOROWO stan. 3, ob. AZP 39-30/14
11. BOROWO stan. 4, ob. AZP 39-30/15
12. BOROWO stan. 5, ob. AZP 39-30/16
13. BOROWO stan. 6, ob. AZP 39-30/17
14. BOROWO MAŁE stan. 1, ob. AZP 39-30/18
15. BORÓWKI stan. 1, ob. AZP 39-30/19
16. BORÓWKI stan. 2, ob. AZP 39-30/20
17. BORÓWKI stan. 3, ob. AZP 39-30/21
18. HELIODOROWO stan. 1, ob. AZP 39-30/22
19. HELIODOROWO stan. 2, ob. AZP 39-30/23
20. HELIODOROWO stan. 3, ob. AZP 39-30/24
21. HELIODOROWO stan. 4, ob. AZP 39-30/25
22. KOSARZYN stan. 1, ob. AZP 39-29/26
23. KOSARZYN stan. 2, ob. AZP 39-29/27
24. KOSARZYN stan. 3, ob. AZP 39-29/28
25. LASKOWO stan. 1, ob. AZP 39-29/29
26. LASKOWO stan. 2, ob. AZP 39-29/30
27. LASKOWO stan. 3, ob. AZP 39-29/31
28. LASKOWO stan. 4, ob. AZP 39-29/32
29. LASKOWO stan. 5, ob. AZP 39-29/35
30. LASKOWO stan. 6, ob. AZP 39-29/33
31. LASKOWO stan. 7, ob. AZP 39-29/34
32. LASKOWO stan. 9, ob. AZP 39-29/37
33. LASKOWO stan. 10, ob. AZP 39-29/38
34. LASKOWO stan. 11, ob. AZP 39-29/39
35. LASKOWO stan. 12, ob. AZP 39-29/40
36. LASKOWO stan. 14, ob. AZP 39-29/44
37. LASKOWO stan. 15, ob. AZP 39-29/45
38. LASKOWO stan. 16, ob. AZP 39-29/46
39. LASKOWO stan. 17, ob. AZP 39-29/47
40. LASKOWO stan. 18, ob. AZP 39-29/67
41. LASKOWO stan. 19, ob. AZP 39-29/68
42. LASKOWO stan. 20, ob. AZP 39-29/61
43. LASKOWO stan. 21, ob. AZP 39-29/62
44. LASKOWO stan. 22, ob. AZP 39-29/59
45. LASKOWO stan. 23, ob. AZP 39-29/60
46. LASKOWO stan. 24, ob. AZP 39-29/58
47. LIPA stan. 3, ob. AZP 38-31/3
48. LIPA stan. 4, ob. AZP 38-31/4
49. LIPA stan. 5, ob. AZP 38-31/5
50. LIPA stan. 6, ob. AZP 38-31/6
51. LIPA stan. 7, ob. AZP 38-31/7
52. LIPA stan. 8, ob. AZP 38-31/8

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

53. LIPA stan. 9, ob. AZP 38-31/9
54. LIPA stan. 10, ob. AZP 38-31/10
55. LIPA stan.11, ob. AZP 38-31/11
56. LIPA stan. 13, ob. AZP 39-31/16
57. LIPA stan. 14, ob. AZP 39-31/17
58. LIPA stan. 15, ob. AZP 39-31/18
59. LIPA stan. 16, ob. AZP 39-31/19
60. LIPA stan. 17, ob. AZP 39-31/20
61. LIPA stan. 18, ob. AZP 39-31/21
62. LIPA stan. 19, ob. AZP 39-31/22
63. LIPA stan. 20, ob. AZP 39-31/23
64. LIPA stan. 22, ob. AZP 38-31/25
65. LIPA stan. 23, ob. AZP 39-31/49
66. LIPA stan. 24, ob. AZP 39-31/50
67. LIPA stan. 25, ob. AZP 39-31/51
68. LIPA stan. 28, ob. AZP 39-31/52
69. LIPA stan. 26, ob. AZP 38-31/35
70. LIPA stan. 27, ob. AZP 38-31/36
71. LIPIA GÓRA stan. 1, ob. AZP 38-31/12
72. LIPIA GÓRA stan. 2, ob. AZP 38-31/13
73. LIPIA GÓRA stan. 3, ob. AZP 38-30/7
74. LIPIA GÓRA stan. 4, ob. AZP 38-30/8
75. LIPIA GÓRA stan. 5, ob. AZP 38-30/9
76. LIPIA GÓRA stan. 6, ob. AZP 38-30/10
77. LIPIA GÓRA stan. 7, ob. AZP 38-31/32
78. LIPIA GÓRA stan. 8, ob. AZP 38-31/33
79. LIPIA GÓRA stan. 9, ob. AZP 38-31/34
80. LIPIA GÓRA stan. 10, ob. AZP 38-31/23
81. LIPIA GÓRA stan. 11, ob. AZP 38-31/24
82. NADOLNIK stan. 1, ob. AZP 39-29/41
83. NADOLNIK stan. 2, ob. AZP 39-29/42
84. NADOLNIK stan. 3, ob. AZP 39-29/48
85. NADOLNIK stan. 4, ob. AZP 39-29/43
86. NADOLNIK stan. 5, ob. AZP 39-29/56
87. NADOLNIK stan. 6, ob. AZP 39-29/57
88. NOWY DWÓR stan. 1, ob. AZP 39-31/1
89. NOWY DWÓR stan. 2, ob. AZP 39-31/2
90. NOWY DWÓR stan. 3, ob. AZP 39-31/3
91. NOWY DWÓR stan. 4, ob. AZP 39-31/4
92. NOWY DWÓR stan. 5, ob. AZP 39-31/5
93. NOWY DWÓR stan. 6, ob. AZP 39-31/6
94. NOWY DWÓR stan. 7, ob. AZP 39-31/7
95. NOWY DWÓR stan. 8, ob. AZP 39-31/8
96. NOWY DWÓR stan. 9, ob. AZP 39-31/9

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

97. NOWY DWÓR stan. 10, ob. AZP 39-31/10
98. NOWY DWÓR stan. 11, ob. AZP 39-31/11
99. NOWY DWÓR stan. 12, ob. AZP 39-31/12
100. NOWY DWÓR stan. 13, ob. AZP 39-31/13
101. NOWY DWÓR stan. 14, ob. AZP 39-31/14
102. NOWY DWÓR stan. 15, ob. AZP 39-31/15
103. NOWY DWÓR stan. 16, ob. AZP 38-31/1
104. NOWY DWÓR stan. 17, ob. AZP 38-31/2
105. NOWY MŁYN stan. 1, ob. AZP 40-29/2
106. PIŁKA stan. 1, ob. AZP 40-29/1
107. RACZYN stan. 1, ob. AZP 39-28/29
108. SOKOLEC stan. 1, ob. AZP 39-31/44
109. SOKOLEC stan. 2, ob. AZP 39-31/45
110. SOKOLEC stan. 3, ob. AZP 39-31/46
111. SOKOLEC stan. 4, ob. AZP 39-31/47
112. SOKOLEC stan. 5, ob. AZP 39-30/1
113. SOKOLEC stan. 6, ob. AZP 39-30/2
114. SOKOLEC stan. 7, ob. AZP 39-30/3
115. SOKOLEC stan. 8, ob. AZP 39-30/4
116. SOKOLEC stan. 9, ob. AZP 39-30/5
117. SOKOLEC stan. 10, ob. AZP 39-30/6
118. STRZELCZYKI stan. 1, ob. AZP 39-29/49
119. STRZELCZYKI stan. 2, ob. AZP 39-29/50
120. STRZELCZYKI stan. 3, ob. AZP 39-28/1
121. STRZELCZYKI stan. 4, ob. AZP 39-29/52
122. STRZELCZYKI stan. 5, ob. AZP 39-29/53
123. STRZELCZYKI stan. 6, ob. AZP 39-29/54
124. STRZELCZYKI stan. 7, ob. AZP 39-29/55
125. STRZELCZYKI stan. 8, ob. AZP 39-29/51
126. SWOBODA stan. 1, ob. AZP 39-31/40
127. SWOBODA stan. 2, ob. AZP 39-31/41
128. SWOBODA stan. 3, ob. AZP 39-31/42
129. SWOBODA stan. 4, ob. AZP 39-31/43
130. SWOBODA stan. 5, ob. AZP 39-30/7
131. SWOBODA stan. 6, ob. AZP 39-30/8
132. SWOBODA stan. 7, ob. AZP 39-30/9
133. SWOBODA stan. 8, ob. AZP 39-30/10
134. SWOBODA stan. 9, ob. AZP 39-30/11
135. SWOBODA stan. 10, ob. AZP 39-31/53
136. SZAMOCIN stan. 1, ob. AZP 39-29/8
137. SZAMOCIN stan. 2, ob. AZP 39-29/9
138. SZAMOCIN stan. 3, ob. AZP 39-29/10
139. SZAMOCIN stan. 4, ob. AZP 39-29/11
140. SZAMOCIN stan. 5, ob. AZP 39-29/12

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

141. SZAMOCIN stan. 6, ob. AZP 39-29/13
 142. SZAMOCIN stan. 7, ob. AZP 39-29/15
 143. SZAMOCIN stan. 8, ob. AZP 39-29/16
 144. SZAMOCIN stan. 8, ob. AZP 39-29/20
 145. SZAMOCIN stan. 9, ob. AZP 39-29/21
 146. SZAMOCIN stan. 10, ob. AZP 39-29/22
 147. SZAMOCIN stan. 11, ob. AZP 39-29/23
 148. SZAMOCIN stan. 12, ob. AZP 39-29/24
 149. SZAMOCIN stan. 13, ob. AZP 39-29/25
 150. SZAMOCIN stan. 14, ob. AZP 39-29/63
 151. SZAMOCIN stan. 15, ob. AZP 39-29/64
 152. SZAMOCIN stan. 16, ob. AZP 39-29/65
 153. SZAMOCIN stan. 18, ob. AZP 39-29/69
 154. SZAMOCIN stan. 19, ob. AZP 39-29/70
 155. SZAMOCIN stan. 21, ob. AZP 39-29/72
 156. SZAMOCIN stan. 24, ob. AZP 39-29/75
 157. SZAMOCIN stan. 25, ob. AZP 39-29/76
 158. SZAMOCIN stan. 26, ob. AZP 39-29/77
 159. SZAMOTY stan. 1, ob. AZP 39-30/26
 160. SZAMOTY stan. 2, ob. AZP 39-30/27
 161. SZAMOTY stan. 3, ob. AZP 39-30/28
 162. SZAMOTY stan. 4, ob. AZP 39-30/29
 163. SZAMOTY stan. 5, ob. AZP 39-30/30
 164. SZAMOTY stan. 6, ob. AZP 39-30/31
 165. SZAMOTY stan. 7, ob. AZP 39-30/32
 166. SZAMOTY stan. 9, ob. AZP 39-29/19
 167. SZAMOTY stan. 10, ob. AZP 39-29/14
 168. SZAMOTY stan. 14, ob. AZP 39-29/17
 169. SZAMOTY stan. 15, ob. AZP 39-29/18
- historyczny układ urbanistyczny miasta Szamocina wraz z nawarstwieniami kulturowymi wpisany do rejestru zabytków pod numerem rejestru 694/Wlkp/A z dnia 07.08.2008 r.
Historyczny układ urbanistyczny miasta Szamocina wraz z zespołami stanowisk archeologicznych oraz stanowiska archeologiczne poza zespołami zostały uwzględnione na mapie topograficznej stanowiącej załącznik do programu.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDICTWA KULTUROWEGO

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

5.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków**5.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków**

ADRES	OBIEKT	STAN ZACHOWANIA
Borowo	cmentarz ewangelicki	3
Borówki	cmentarz katolicki	3/4
Jaktorowo	kościół parafialny p.w. św. Anny	5
Jaktorowo	cmentarz w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Anny	4
Jaktorowo	park dworski	3
Jaktorówko	dwór, tzw. pałacyk myśliwski w zespole dworsko – parkowym	w trakcie remontu - 3
Jaktorówko	park w zespole dworsko – parkowym	3/4
Laskowo	cmentarz ewangelicki	2
Lipia Góra	kościół poewangelicki, ob. filialny p.w. Wniebowzięcia NMP z terenem przykościelnym	3/4
Lipia Góra	cmentarz w zespole kościoła poewangelickiego	2
Lipia Góra	pastorówka, ob. dom z ogrodem w zespole kościoła poewangelickiego,	3/4
Lipia Góra	cmentarz ewangelicki	2/3
Lipia Góra i Bąkowo w gminie Wyrzysk	zespół stopnia wodnego „Krostkowo nr 11” na rzece Noteć	3
Raczyn / Nałęczka	kościół poewangelicki ob. parafialny p.w. św. Józefa	4
Raczyn / Nałęczka	pastorówka, ob. plebania w zespole kościoła poewangelickiego	4
Szamocin	kościół parafialny	4

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

	p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych	
Szamocin	kościół poewangelicki ob. filialny p.w. św. Ap. Piotra i Pawła	3/4
Szamocin	cmentarz ewangelicki ul. Hallera	2/3
Szamocin	ratusz pl. Wolności 19	4

LEGENDA:

1. bardzo zły
2. zły
3. dostateczny
4. dobry
5. bardzo dobry

- **Cmentarz ewangelicki w Borowie.** Założony w 2 połowie XIX w. na planie prostokąta, na skraju wsi przy drodze gruntowej. Nieczynny. Układ przestrzenny i kompozycyjny nekropolii jest zatarty, zachowane obramowania grobów. Drzewostan, głównie klony pospolite i lipy drobnolistne – znajduje się w dobrym stanie zdrowotnym. Teren cmentarza jest nieogrodzony, gęsto zakrzewiony, zarośnięty lilakiem pospolitym.
- **Cmentarz katolicki w Borówkach.** Utworzony z części cmentarza ewangelickiego założonego w 2 połowie XIX w. Czynny. Ogrodzony. Charakter rozplanowania regularny na planie czworoboku z aleją usytuowaną pośrodku. Układ nagrobków rzędowy. Brak drzewostanu.
- **Kościół parafialny p.w. św. Anny w Jaktorowie.** Z powodu bardzo złego stanu technicznego obiektu w latach 2018 – 2019 przeprowadzono kompleksowe prace budowlano-konserwatorskie obejmujące: remont więźby dachowej (poprzez wzmocnienie uszkodzonych elementów, zdemontowanie zdegradowanego pokrycia z papy, wykonanie nowego deskowania) i przywrócenie pierwotnego pokrycia z gontu łupanego, wzmocnienie konstrukcji wieży, wymianę zniszczonego deskowania szczytu fasady, uzupełnienie fundamentów przy użyciu kamieni granitowych wraz z wykonaniem odwodnienia i drenażu wokół kościoła, wykonanie drewnianej podwaliny na całym obwodzie ścian zewnętrznych, remont i konserwację konstrukcji ścian poprzez flekowanie belek i słupów oraz wymianę bardzo zniszczonych elementów, konserwację stolarki okiennej, wymianę wtórnej podłogi z desek oraz wtórnych drzwi głównych, które zastąpiono nowymi, wykonanymi na podstawie archiwalnych fotografii. Wszystkie prace przeprowadzono przy użyciu tradycyjnych materiałów i z zastosowaniem tradycyjnych technik ciesielskich. Przedmiotowe przedsięwzięcie było dofinansowane w głównej mierze ze środków Unii Europejskiej w ramach projektu *Ochrona oraz zwiększenie wartości*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

dziedzictwa kulturowego obszaru Diecezji Bydgoskiej – rewaloryzacja i konserwacja drewnianych zabytków. W 2021 r. w obiekcie zamontowano również nową instalację elektryczną i przeciwpożarową. Ponadto przeprowadzono badania konserwatorskie polichromii ściennych we wnętrzu świątyni. Obecnie trwają prace konserwatorsko – restauratorskie mające na celu przywrócenie wystroju malarskiego z 1905 r. W 2024 r. kościół w Jaktorowie otrzymał wyróżnienie w konkursie „Zabytek Zadbane” organizowanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków w kategorii architektury i budownictwa drewnianego.

- **Cmentarz przykościelny w Jaktorowie.** Powstał w 2 połowie XVIII w. lub wcześniej (obecny kościół stoi na miejscu poprzedniego). Nieczynny. Założony na planie prostokąta, ogrodzony częściowo niskim kamiennym murem, częściowo drewnianym płotem na kamiennej podmurówce, z trójosiową bramą z ceglanych słupów na osi fasady świątyni. Starodrzew stanowią lipy i jesiony usytuowane wzdłuż ogrodzenia. Na terenie nekropolii zachowanych jest kilka historycznych nagrobków.
- **Park dworski w Jaktorowie.** Park o charakterze krajobrazowym został założony w połowie XIX w. przy dworze rozebrany w latach 70-tych XX w. Powstał na naturalnie pofałdowanym, pagórkowatym terenie, jego pierwotnymi elementami kompozycyjnymi były dwa stawy, strumień i polany. W stosunku do stanu historycznego granice parku w znacznej mierze się zachowały, jego układ kompozycyjny jest zatarty (ścieżki spacerowe i polany zarośnięte), a drzewostan uległ zmniejszeniu i zmianom struktury gatunkowej, obecnie tworzą go w większości topole czarne, jesiony wyniosłe, lipy drobnolistne, kasztanowce białe, dęby szypułkowe, klony zwyczajne. Park jest zaniedbany, wymaga prac pielęgnacyjnych i rewaloryzacyjnych.
- **Pałacyk myśliwski w Jaktorówku.** Po II wojnie światowej obiekt został przejęty przez Państwowe Nieruchomości Ziemskie. Przez pewien czas był dzierżawiony i utworzono w nim pensjonat dla myśliwych. W 2013 r. Nadleśnictwo Podanin sprzedało pałacyk osobie prywatnej, która rozpoczęła przy nim prace remontowe na podstawie udzielonego przez WWKZ pozwolenia. Obecnie prace nie są prowadzone, a remont budynku nie został ukończony.
- **Park w Jaktorówku.** Datowany na przełom XIX i XX w., ma nieregularny, wydłużony kształt i jest założeniem o charakterze krajobrazowym. W jego zachodniej części znajduje się ww. pałacyk myśliwski, we wschodniej głęboko osadzone Jezioro Jaktorowskie otoczone wysokimi skarpami. Zachował się ogólny układ kompozycyjny parku z głównymi osiami widokowymi. W stosunku do stanu pierwotnego zmianie uległ drzewostan, w skład którego wchodzi głównie olsza czarna dominująca w pasie przybrzeżnym jeziora, grab pospolity, brzoza brodawkowata, buk pospolity, lipa drobnolistna, dąb szypułkowy i

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- bezszypułkowy, modrzew europejski. Park wymaga prac pielęgnacyjnych i rewaloryzacyjnych.
- **Cmentarz w Laskowie.** Założony w 2 połowie XIX w. na wzniesieniu niedaleko jeziora. Ma swobodny charakter rozplanowania przystosowany do rzeźby terenu. Nieczynny. Nieogrodzony. Układ przestrzenny i kompozycyjny nekropolii jest zatarty, nie zachowały się nagrobki. Drzewostan stanowią głównie sosny i klony. Teren zarośnięty jest lilakiem pospolitym i bzem czarnym.
 - **Kościół filialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Lipiej Górze.** Kościół zachowany w stanie prawie niezmienionym. W pokryciu dachowym miejscami występują nieszczelności i uszkodzenia (największe ubytki powodujące przeciekanie wód opadowych do wnętrza i zawilgocenie więźby oraz stropu zostały uszczelnione). Oszklenie witrażowe posiada ubytki szkła i spękaną siatką ołowianą. Wnętrze jest przemalowane. W latach 50-tych XX w. wycięto emporę w transepcie. Teren przykościelny jest częściowo ogrodzony, porośnięty trawą.
 - **Cmentarz ewangelicki przykościelny w Lipiej Górze.** Założony w połowie XIX w. Usytuowany na wschód od kościoła. Nieczynny. Nieogrodzony. Układ granic czytelny. Układ kompozycyjny, w tym układ kwater zatarty. Bark nagrobków. Porośnięty starodrzewem, który stanowią głównie sosny. Pośrodku nekropolii widoczne jest miejsce po wybieranym w przeszłości piasku.
 - **Pastorówka, ob. dom w zespole kościoła poewangelickiego w Lipiej Górze.** Budynek wzniesiony ok. 1870 r., rozbudowany w 1909 r. o salkę katechetyczną. Murowany z cegły ceramicznej. Usytuowany na zachód od kościoła. Należy do Parafii Ewangelicko – Augsburgskiej w Pile. Znajduje się w stanie dostatecznym jako obiekt zamieszkały i użytkowany.
 - **Cmentarz ewangelicki w Lipiej Górze.** Założony w 2 połowie XIX w. Nieczynny. Nieogrodzony. Ogólne rozplanowanie i układ kompozycyjny zatarte. Układ kwater częściowo czytelny. Zachowane liczne elementy architektury nagrobnej – obwódki grobów, ogrodzenia kwater. W 2008 r. na terenie cmentarza ustawiono drewniany krzyż upamiętniający dawnych mieszkańców Lipiej Góry. Drzewostan stanowią głównie sosny. Występują również kasztanowce. Od strony ulic teren nekropolii jest gęsto porośnięty lilakiem pospolitym.
 - **Zespół stopnia wodnego „Krostkowo nr 11” na rzece Noteć.** Użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem, utrzymał kształt i zasadę działania nadane mu w trakcie budowy. Budynki – mieszkalny i gospodarczy posiadają pokrycie dachowe z eternitu, wymagające wymiany. Obecnie planowane są prace remontowe przy obiekcie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- **Kościół parafialny p.w. św. Józefa w Raczynie.** Obiekt znajduje się w dobrym stanie technicznym. W 2013 r. wymieniono pokrycie dachowe i wzmocniono więźbę dachową. W 2023 r. poddano konserwacji oszklenie witrażowe w otworach okiennych nawy. Obecnie prowadzone są prace konserwatorsko – malarskie przy sklepieniu prezbiterium, stropie nawy i ścianach, mające na celu przywrócenie historycznej estetyki wnętrza świątyni.
- **Pastorówka, ob. plebania w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Józefa w Raczynie.** Budynek wzniesiony w 1905 r., parterowy z poddaszem użytkowym, nakryty dachem naczółkowym, z ryzalitami i drewnianą altaną. Ściany zewnętrzne na wysokim cokole z ciosów granitowych, z cegły ceramicznej, częściowo konstrukcji drewnianej szkieletowej tzw. „mur pruski”. Obiekt utrzymany w dobrym stanie technicznym. W 2018 r. wymieniono pokrycie dachowe i wzmocniono więźbę.
- **Kościół parafialny p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych w Szamocinie.** Znajduje się w dobrym stanie technicznym po wykonanych pracach obejmujących remont dachu wraz z wymianą pokrycia, renowacją elewacji oraz malowanie wnętrza wraz z konserwacją i rekonstrukcją dekoracji malarskiej fryzów i pilastrów.
- **Kościół filialny p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Szamocinie.** W latach 2020 – 2022 wykonano remont więźby i wymieniono pokrycie dachowe. Obecnie naprawy wymagają drewniane klatki schodowe w wieżach. Wnętrze świątyni jest przemalowane w kolorystyce niezgodnej z historyczną estetyką.
- **Cmentarz ewangelicki przy ul. gen. J. Hallera w Szamocinie.** Założony w 2 połowie XIX w. Nieczynny. Układ kompozycyjny zatarty poza częściowo zachowaną główną aleją prowadzącą od wejścia. Od strony ulicy zachowane metalowe ogrodzenie na kamiennej podmurówce i częściowo brama (jeden słup ceglany). Brak nagrobków. Starodrzew złożony głównie z klonów, lip, jesionów i robinii. Teren porośnięty samosiewami.
- **Ratusz w Szamocinie.** Obiekt będący obecnie siedzibą Urzędu Miasta i Gminy jest użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Znajduje się w dobrym stanie technicznym. W 2018 r. zakończył się kompleksowy remont budynku.

5.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome znajdują się w większości w stanie dobrym lub dostatecznym. Część z nich na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat poddana była pracom konserwatorskim i restauratorskim. Szeroko zakrojone, kompleksowe prace zostały przeprowadzone

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

przy zespole wystroju i wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Anny w Jaktorowie i kościoła parafialnego p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych w Szamocinie.

W latach 2017 – 2019 poddano konserwacji ołtarz główny, ołtarze boczne, ambonę i chrzcielnicę w świątyni w Jaktorowie. Przedmiotowe prace były dofinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach projektu *Ochrona oraz zwiększenie wartości dziedzictwa kulturowego obszaru Diecezji Bydgoskiej – rewaloryzacja i konserwacja drewnianych zabytków*. Obecnie trwają prace konserwatorskie i restauratorskie przy ornamentально – figuralnych polichromiach we wnętrzu.

W latach 2016 – 2022 wykonano konserwację elementów wyposażenia kościoła parafialnego w Szamocinie - ołtarza głównego, dwóch ołtarzy bocznych, ambony, dwóch feretronów oraz rzeźby MB Wspomożycielki Wiernych z fasady.

Pozostałe zabytki ruchome wymagają w większości przeprowadzenia prac konserwatorsko – restauratorskich z powodu zniszczeń, którym uległy na przestrzeni lat: uszkodzeń technicznych, degradacji materiałów oraz przekształceń estetycznych (głównie przemalowań w kolorystyce innej niż oryginalna). Pracom konserwatorskim powinny być poddane witraże figuralne w kościele p.w. śś. Apostołów Piotra i Pawła w Szamocinie.

5.1.3. Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego

Zabytki archeologiczne są szczególnie narażone na zagrożenia, czy to z powodu niewystarczającej wiedzy na temat zasad ochrony dziedzictwa archeologicznego, czy też samego rozumienia przedmiotu ochrony prawnej. Regulacje prawne i decyzje administracyjne często są niedoceniane i niechętnie odbierane przez dzisiejsze społeczeństwo, jednakże stanowią najczęściej jedyną drogę ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego opiera się na zasadzie zrównoważanego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. Jest to zasada, która zwraca uwagę na ochronę zabytków archeologicznych *in situ*, czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

Stanowiska archeologiczne odkryte podczas badań AZP, badań osadniczych Pradoliny Noteci, przypadkowych odkryć czy też na podstawie danych pochodzących z lotniczego skanowania laserowego przy pomocy urządzenia LiDAR stanowią zasób informacji, na które składa się archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na terenach leśnych, nieużytkach, łąkach czy też na obszarach niezabudowanych. Najbardziej zagrożone są te, które znajdują się na polach uprawnych bądź występują w bezpośredniej kolizji z inwestycjami budowlano – ziemnymi.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Wśród wszystkich zabytków kultury zabytki archeologiczne należą do kategorii zabytków najbardziej narażonych na bezpowrotne zniszczenie. Są to głównie zagrożenia związane z nieustanną eksploracją stanowisk archeologicznych, czyli takich miejsc, na obszarze których występują zabytki archeologiczne właściwe dla określonej formacji kulturowej oraz określonej chronologii. Dziedzictwo archeologiczne to bardzo obszerny i jednocześnie zróżnicowany zbiór materialnych śladów działalności człowieka, jednakże zabytki archeologiczne nie podlegają wartościowaniu, bowiem w myśl art. 6 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 poz. 1292) *wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.*

Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych w gminie są wszelkie inwestycje budowlane. Do szczególnych zagrożeń możemy również dopisać działalność tzw. „poszukiwaczy skarbów”, którzy przy użyciu detektora metalu niszczą bezpowrotnie stanowiska archeologiczne i ich kontekst. Wiele zagrożeń wynika również z przyspieszonego rozwoju budownictwa na obrzeżach miejscowości, budowy dróg i nowych ulic, rozwoju infrastruktury, itp.

Podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno – budowlanych. Dlatego też wszelkie roboty ziemne prowadzone w strefach ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na podstawie zapisów i załączników graficznych ujętych w uchwałach miejscowego planu zagospodarowania terenu oraz w decyzjach o warunkach zabudowy i inwestycji celu publicznego, wymagają prowadzenia badań archeologicznych, na które wojewódzki konserwator zabytków wydaje stosowne pozwolenia. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji jak m.in. budowa budynków mieszkalnych i usługowych oraz inwestycji liniowych np. budowa kanalizacji deszczowych, sanitarnych, gazowych czy telekomunikacyjnych. Natomiast realizacja inwestycji takich jak budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, eksploatacja piasek i żwirowni, kopalni kruszywa, bezwzględnie wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Szeroko-płaszczyznowy zakres prac ziemnych charakteryzujący tego typu przedsięwzięcia budowlane w bezpowrotny sposób niszczy substancję zabytkową i obiekty archeologiczne. Przebudowa układów historycznych, założeń pałacowo - parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o lokalnej kulturze materialnej. Należy pamiętać również o pracach ziemno - budowlanych związanych z przebudową lub rozbiórką budynków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Towarzyszące im badania archeologiczne są niezwykle istotne w procesie rekonstrukcji dawnej zabudowy.

W ostatnim czasie dzięki nowej technologii zastosowanej w archeologii – lotniczemu skanowaniu laserowemu przy pomocy urządzenia LiDAR - dochodzi do weryfikacji znanych, ale też do odkrycia nowych stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej. Po przeprowadzeniu przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Pile inwentaryzacji zasobu dziedzictwa kulturowego na terenach leśnych uwzględniono stanowiska archeologiczne posiadające własną formę terenową. Zostały one odpowiednio zinwentaryzowane i podlegają ochronie. Takiej ochrony niestety nie mają stanowiska archeologiczne rejestrowane na polach uprawianych rolniczo. Bezwrotnie niwelowane są cmentarzyska kurhanowe, grodziska, osady, a co za tym niszczone jest uklad stratygraficzny i kontekst, w którym znajdowały się ruchome zabytki.

Szczególnie zagrożone są zabytki archeologiczne w miejscach, w których wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej, a następuje tam intensyfikacja zabudowy mieszkaniowej np. na terenie historycznego ukladu urbanistycznego miasta Szamocin.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa mieszkaniowego może stanowić również istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

5.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków na terenie gminy

1) nieruchomości

Nie ma istotnych zagrożeń dla ukladu urbanistycznego miasta Szamocin, ponieważ chroni go wpis do rejestru zabytków. Wprowadzanie nowych elementów, w tym zabudowy mieszkalnej, gospodarczej czy usługowej, umieszczanie w ich obrębie urządzeń technicznych, tablic i urządzeń reklamowych oraz prowadzenie robót budowlanych i prac remontowych przy obiektach istniejących, zarówno zabytkowych jak i współczesnych, jest każdorazowo uzgadniane z organem ochrony zabytków poprzez wydanie pozwolenia konserwatorskiego.

Zagrożeniem dla ukladów ruralistycznych jest powstawanie zabudowy jednorodzinnej według bardzo zróżnicowanych projektów nienawiązujących do lokalnej tradycji budowlanej i charakterystycznych dla tych terenów wariantów typologicznych tradycyjnej zagrody wiejskiej.

Dla zachowania historycznych ukladów ruralistycznych, parków i cmentarzy niewpisanych do rejestru zabytków konieczne jest ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy czy decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które stanowią prawną formę ochrony zabytków. Brak szczegółowych zapisów może spowodować nieodwracalne, daleko idące

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

przekształcenia przestrzenne, kubaturowe, materiałowe oraz architektoniczne krajobrazu kulturowego gminy.

Stan zachowania parków na terenie gminy jest dostateczny. W wyniku zaniedbań i zaniechania prac pielęgnacyjno – konserwatorskich parki te mają w różnym stopniu zatarte lub zniekształcone układy przestrzenne i kompozycyjne, pozbawione są również części starodrzewia. Wymagają one sporządzenia aktualnych inwentaryzacji drzew oraz projektów rewitalizacji, obejmujących odtworzenie dawnego układu kompozycyjnego i drzewostanu, nasadzenia uzupełniające oraz usuwanie z ich terenu obiektów dyszarmicznych. Po wykonaniu ww. prac należy systematycznie przeprowadzać zabiegi pielęgnacyjne w celu niedopuszczenia do ponownej degradacji.

Zabudowa dworsko – folwarczna na terenie gminy znajduje się w złym stanie, uległa niemal całkowitemu zniszczeniu. Problemy związane z jej utrzymaniem wynikają głównie z braku środków na remonty, a także z trudności ze znalezieniem właściwego nowego sposobu ich użytkowania. Układy przestrzenne folwarków i ich zabudowania są w większości przekształcone, wiele obiektów uległo rozbiórce, wiele zostało znacznie przebudowanych, przez co utraciły swój pierwotny wygląd i wartości zabytkowe, wprowadzane były również obiekty nowe, niezharmonizowane z elementami historycznymi.

Stan zachowania zabytkowej zabudowy mieszkalnej jest zróżnicowany, wiele budynków wymaga przeprowadzenia prac remontowych i modernizacyjnych. W każdym przypadku należy zakres i przebieg prac uzgadniać ze służbami konserwatorskimi w celu uniknięcia stosowania niewłaściwych technologii i materiałów (termoizolacja, nowa stolarka drzwiowa i okienna, pokrycie dachów, kolorystyka elewacji itp.) powodujących utratę pierwotnego charakteru budynków.

Dużym zagrożeniem są niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne oraz modernizacyjne, w wyniku których budynki ulegają przekształceniu, co powoduje utratę ich wartości zabytkowych. Wymiana historycznej tkanki obiektów – drewnianych stolarek otworowych, pokryć dachowych, a także zmiany formy bryły, dachu, niekontrolowane rozbudowy, zmiany wyglądu elewacji w zakresie rozmieszczenia, kształtu, wielkości otworów okiennych i drzwiowych, usuwanie detalu i dekoracji architektonicznej z elewacji oraz elementów wystroju wewnątrz (m. in. posadzek, schodów) wpływa negatywnie na autentyczność obiektów oraz wizerunek zabytkowej zabudowy.

Problemem jest również zaniechanie bieżących napraw i koniecznych remontów, powodujące postępującą destrukcję budynków, a w konsekwencji również trwałą utratę ich wartości historycznych.

Cmentarze stanowią jeden z najbardziej zagrożonych pod względem konserwatorskim obszar. Stan zachowania czynnych nekropolii w większości nie budzi zastrzeżeń, problemem jest dokonywana ze względów bezpieczeństwa eliminacja starego zadrzewienia. Natomiast cmentarze ewangelickie znajdują się w dostatecznym lub złym stanie. Jako nieczynne i niezagospodarowane ulegają postępującej degradacji, są zaniedbane, zarośnięte dziką roślinnością, z zatartym lub całkowicie nieczytelnym układem przestrzennym alei i kwater, czasem z nieczytelnymi granicami, poza tym z nielicznymi zachowanymi w całości i we fragmentach nagrobkami. Są one w większości nieogrodzone, więc metalowe krzyże

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

czy pozostałości ogrodzeń grobów z uwagi na łatwy dostęp są zagrożone kradzieżą. W ostatnich latach wzrasta świadomość społeczna na temat cmentarzy jako ważnego elementu dziedzictwa kulturowego. Coraz częściej samorządy gminne, lokalne towarzystwa i organizacje porządkują i rewaloryzują zabytkowe nekropolie innych wyznań. Konieczne jest wspieranie i propagowanie tej działalności. Najważniejsze wskazania konserwatorskie dla nieczynnych cmentarzy to: oznaczenie granic (ogrodzenie), umieszczenie tablicy informacyjnej, usuwanie samosiewów, prace pielęgnacyjne przy drzewostanie, w miarę możliwości przywrócenie układu przestrzennego alei i kwater oraz renowacja ocalałych elementów architektury nagrobnej.

2) ruchomych

Bardzo dużym zagrożeniem dla obiektów i zabytków ruchomych stanowiących ich wystrój i wyposażenie jest zużyta, uszkodzona lub niewłaściwie założona instalacja elektryczna narażająca sam obiekt, jak i jego wyposażenie na pożar, a także brak odpowiedniego zabezpieczenia przeciwpożarowego i antywłamaniowego.

3) archeologicznych

Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowo-osadniczych na terenie gminy Szamocin będą wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Do tych inwestycji można zaliczyć m.in:

- rozbudowę infrastruktury sportowej - budowa ścieżek pieszo-rowerowych,
- rozbudowę sieci kanalizacyjnej;
- rozbudowę sieci gazowej;
- modernizację i budowę dróg gminnych;
- budowa domów jednorodzinnych i budynków usługowych na terenie miasta i gminy Szamocin.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez inwestorów wytycznych konserwatorskich zawartych w decyzjach i opiniach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.2. Ochrona zabytków nieruchomych i dziedzictwa archeologicznego wynikająca ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szamocin

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szamocin zostało przyjęte Uchwałą Nr XXVI/259/18 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 23.02.2018 r. Jest to dokument planistyczny określający zasady polityki zagospodarowania przestrzennego gminy i stanowi zbiór zapisów ustalonych jako uwarunkowania i kierunki

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

zagospodarowania będące podstawą do opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W studium sformułowano następujące wnioski dotyczące uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków gminy:

- dziedzictwo kulturowe gminy Szamocin tworzą obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków, ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne;
- najmocniejszą stroną dziedzictwa kulturowego gminy jest dobrze zachowany historyczny układ urbanistyczny miasta Szamocin;
- istotne dziedzictwo kulturowe gminy stanowią zabytkowe cmentarze, które w większości znajdują się w złym stanie zachowania wymagającym jak najszybszego podjęcia działań mających na celu zahamowanie ich degradacji, m. in. poprzez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- tradycyjny, charakterystyczny krajobraz kulturowy gminy tworzą również historyczne obiekty nieobjęte ochroną konserwatorską (szczególnie kapliczki, krzyże, dawne zabudowania mieszkalne i gospodarcze), w stosunku do których wskazane jest podjęcie działań zmierzających do ich zachowania.

Ponadto określono główne cele w zakresie kształtowania krajobrazu kulturowego oraz zasady jego ochrony:

- układ urbanistyczny miasta Szamocin:
 - zachowanie historycznie ukształtowanej siatki ulic i rynku,
 - uwzględnianie przy podziałach wtórnych nieruchomości przyległych do wymienionych ulic historycznych zasad wydzielania nieruchomości i tradycyjnego sposobu rozmieszczania zabudowy na działkach budowlanych,
 - zachowanie historycznie ukształtowanych linii zabudowy,
 - utrzymanie istniejącej zabudowy noszącej cechy tradycyjnej architektury regionalnej i realizację nowej w nawiązaniu do tradycyjnej, w szczególności w zakresie: architektury budynków, gabarytów, kształtów dachów, kolorystyki pokryć dachowych i elewacji;
- obiekty zabytkowe:
 - utrzymanie w dobrym stanie technicznym,
 - użytkowanie niezagrażające zachowanym wartościom kulturowym tych obiektów (np.: w przypadku zmiany sposobu użytkowania, prowadzonych remontów, przebudów);
- wyeksponowanie w przestrzeni i możliwie szerokie udostępnienie obiektów będących zabytkami;
- ochrona i kształtowanie otoczenia obiektów zabytkowych w sposób niezagrażający ich ekspozycji w przestrzeni, np. poprzez zachowanie wokół zabytków przestrzeni niezabudowanej (jeśli taka istnieje) oraz ograniczanie realizacji w bezpośrednim otoczeniu zabytków, na osiach i otwarcjach widokowych obiektów o wielkości lub gabarytach przesłaniających widok na zabytek,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- ochrona i utrzymanie istniejącej zabudowy historycznej o wyraźnych cechach tradycyjnej architektury regionalnej;
- ochrona istniejących na terenie gminy: kapliczek i krzyży przydrożnych, cmentarzy historycznych.

W studium sformułowano zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- w stosunku do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków:
 - trwałe zachowanie historycznej formy architektonicznej i substancji budowlanej,
 - utrzymanie (ewentualnie rewaloryzacja) otoczenia obiektu zabytkowego, zgodnie z historycznym zagospodarowaniem,
 - opracowanie rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków,
 - zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków poprzez ich odpowiednie utrzymanie,
 - zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
 - uwzględnienie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym,
 - dla zabytkowego układu urbanistycznego Szamocina obowiązuje utrzymanie historycznej kompozycji układu urbanistycznego, w tym istniejących parceli, ciągów ulicznych, linii zabudowy wyznaczonej przez zabudowę historyczną, gabarytów wysokościowych zabudowy wytyczonych wysokością zachowanej zabudowy historycznej, historycznych dominant i ich ekspozycji, dostosowanie nowych obiektów do historycznej kompozycji przestrzennej.
- w stosunku do budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków:
 - ochrona przed rozbiórką i likwidacją obiektu, chyba że względy bezpieczeństwa publicznego stanowią o konieczności rozbiórki obiektu,
 - utrzymanie obiektu w dobrym stanie technicznym lub przywracanie obiektu do właściwego stanu technicznego, o ile jest to możliwe technicznie i uzasadnione ekonomicznie,
 - ograniczenie zmiany gabarytów obiektów, rozbudowy i nadbudowy,
 - zachowanie historycznych elementów dekoracyjnych,
 - ograniczenie wymiany tradycyjnych pokryć dachowych (o ile zostały zachowane) na pokrycia nienawiązujące do historycznej wartości obiektu,
 - ograniczenie istotnych zmian kształtu dachu,
 - ograniczenie zamurowywania okien i wymiany stolarki okiennej na nową o innych wymiarach i bez nawiązania do dotychczasowych podziałów okien,
 - ograniczenie zamurowywania drzwi wejściowych i wymiany stolarki drzwi na nowe bez nawiązania do formy tradycyjnej,
 - ograniczenie tynkowania i malowania części elewacji budynku w sposób wyróżniający ją z całości budynku,
 - ograniczanie ocieplania budynków po stronie zewnętrznej, w sposób przesłaniający detale i historyczne elewacje,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- ograniczenie likwidacji wystroju elewacji, ograniczenie wybijania otworów w ścianach zewnętrznych bez nawiązania do kompozycji budynku i mocowania reklam zastaniających wystrój.
- w stosunku do zabytkowych cmentarzy:
 - dla cmentarzy czynnych (katolickich) – utrzymanie kompozycji przestrzennej, a w szczególności: alei, podziału na kwatery, ochrona historycznych mogił, pomników, krzyży, ogrodzeń i bram, zieleni cmentarnej,
 - dla cmentarzy nieczynnych z zachowanymi śladami ich istnienia (ewangelickich, katolickich, żydowskich) – utrzymanie jako obszaru o funkcji estetyczno – kulturowej i skupiska zieleni wysokiej, uporządkowanie terenu w zakresie zieleni i ciągów komunikacyjnych, renowacja i ochrona zachowanych zabytkowych pomników, krzyży, nagrobków, ogrodzeń.
- w stosunku do zabytkowych parków:
 - utrzymanie kompozycji przestrzennej poszczególnych założeń, a w szczególności zabytkowych: alei, wewnątrz krajobrazowych, kompozycji roślinnych, budowli i obiektów małej architektury,
 - ochrona zachowanego starodrzewu.
- w stosunku do zabytków archeologicznych:
 - obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas realizacji inwestycji związanych z zalesianiem, zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, jak również z zadaniami inwestycyjnymi związanymi z szerokopłaszczyznowymi pracami ziemnymi,
 - obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem, wymagających prac ziemnych, podejmowanych na terenie historycznej zabudowy miejscowości oraz w obrębie zabytkowej architektury, cmentarzy i zabytkowej zieleni.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130) o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw Gmina Szamocin przystąpiła do opracowania planu ogólnego.

Plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego, który zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i z którym badana będzie zgodność planów miejscowych oraz decyzji o warunkach zabudowy. Do czasu wejścia w życie planu ogólnego obowiązuje ww. studium.

5.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Gmina Szamocin nie posiada gminnego planu zagospodarowania przestrzennego. Obowiązuje 27 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów miejscowości w gminie, z czego 5 zawiera zapisy uwzględniające ochronę zabytków nieruchomych i archeologicznych. Należą do nich:

- 1) Uchwała Nr XXII/162/2001 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 23.03.2001 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. Nr 61, poz. 1144 z dnia 04.06.2001 r.) w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Laskowo – gmina Szamocin
 - w planie oznaczono obiekty figurujące w ewidencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jako objęte ochroną konserwatorską oraz wprowadzono zapisy:
 - szczególna ochrona oznaczonych na rysunku obiektów zabytkowych polegająca na obowiązku zachowania formy dachu, rysunku elewacji, szczegółów stolarki okiennej i drzwiowej;
 - dachy obiektów zabytkowych można kryć wyłącznie dachówką ceramiczną;
 - prawo adaptacji zabudowy gospodarczej na potrzeby gospodarki agroturystycznej z zachowaniem charakterystycznych elementów zewnętrznej formy architektonicznej.
 - dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu obszary ochrony oraz wprowadzono zapis:
 - dla oznaczonych na rysunku obszarów ochrony archeologicznej wprowadza się obowiązek zgłaszania przez inwestora zamiaru przystąpienia do robót ziemnych i budowlanych Konserwatorowi Zabytków Archeologicznych – Delegatura w Pile.
- 2) Uchwała Nr XXVIII/201/01 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 28.12.2001 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. Nr 32, poz. 986 z dnia 28.02.2002 r.) w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szamocin – rejon ulicy Górnej
 - w planie wymieniono budynek przy ul. Margonińskiej 1 jako objęty ochroną konserwatorską i wprowadzono dla niego następujący zapis: w budynku położonym przy ul. Margonińskiej 1 obowiązuje zakaz zmiany kąta pochylenia połaci dachowych, a w przypadku nadbudowy obowiązuje wprowadzenie gzymsu oddzielającego poszczególne kondygnacje, ponadto wszystkie zmiany formy budynku ze względu na ochronę konserwatorską wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Oddziałem Służby Ochrony Zabytków; zapis ten jednak nie chroni zabytkowego obiektu wprowadzając możliwość jego nadbudowy i rozbudowy, co jest niezgodne z zasadami ochrony konserwatorskiej.
 - dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oznaczono na rysunku planu strefy ochrony archeologicznej i wprowadzono następujący zapis: dla terenów objętych strefą ochrony archeologicznej ustala się obowiązek uzgadniania planowanych robót ziemnych z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- 3) Uchwała Nr XXVIII/202/01 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 28.12.2001 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. Nr 32, poz. 987 z dnia 28.02.2002 r.) w sprawie zmiany miejscowych planów ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Szamocin i gminy Szamocin
- w planie wyznaczono m.in. granice obszaru chronionego krajobrazu Dolina Noteci oraz granice strefy ochrony archeologicznej ponadto wprowadzono zapisy dotyczące ww. stref:
 - dla terenów objętych strefą ochrony archeologicznej ustala się obowiązek uzgadniania planowanych robót ziemnych z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych.
 - na terenach wchodzących w obszar chronionego krajobrazu Dolina Noteci obowiązuje zakaz realizacji inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi określonych Rozporządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Dz. U. nr 93 poz. 589).
- 4) Uchwała Nr X/74/2007 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 28.12.2007 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. Nr 42, poz. 865 z dnia 27.03.2008 r.) w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szamocin rejon ulicy Marcinkowskiego i Tartacznej oraz gminy Szamocin część wsi Szamotoy
- W planie ujęto następujące zapisy:
- ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków zapewnia obowiązek uzyskiwania zgody Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków na wszelkie zmiany formy architektonicznej obiektów objętych ochroną konserwatorską to jest budynków usytuowanych przy Al. Marcinkowskiego pod numerami: 54, 58, 62, 66, 78, 84, 86, 96, 106, 108;
 - dla obszaru objętego ochroną zabytków archeologicznych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, ustala się obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Konserwatorskiej w Poznaniu - Delegatura w Pile prac ziemnych związanych z realizacją inwestycji celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych;
 - obowiązuje zachowanie poczwórnej alei drzew w pasie drogowym Al. Marcinkowskiego z prawem usuwania drzew chorych i suchych oraz obowiązkiem uzupełniania nasadzeń gatunkami szlachetnymi.
- 5) Uchwała Nr XIV/130/16 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 23.06.2016 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. poz. 4376 z dnia 06.07.2016 r.) w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szamocin na obszarze części działek o numerach ewidencyjnych 1185/1 i 1185/2 położonych przy ul. Margonińskiej
- W planie wprowadzono zapis: dla ochrony archeologicznej dziedzictwa kulturowego, podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, należy przeprowadzić badania archeologiczne zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

5.4. Uwarunkowania wynikające z dokumentów wykonanych przez Gminę Szamocin**5.4.1. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Szamocin na lata 2020 - 2030**

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Szamocin na lata 2020 – 2030 została przyjęta Uchwałą Nr XIV/151/20 Rady Miejskiej w Szamocinie z dnia 11 września 2020 r. Jest to dokument, który określa strategiczne kierunki rozwoju gminy w perspektywie do 2030 r.

Określona w strategii wizja gminy jest następująca: *Gmina Szamocin w 2030 roku to przyjazne miejsce do życia i pracy, atrakcyjna przestrzeń do rekreacji i wypoczynku. Gminę wyróżnia bogaty i zadbane krajobraz naturalny oraz zaangażowani i szczęśliwi mieszkańcy. Społeczność gminy działa aktywnie i jest nastawiona na rozwój osobisty i współpracę lokalną.*

Niniejszy dokument formułuje dwa cele strategiczne, których realizacja powinna przyczynić się do osiągnięcia pożądanego stanu rozwoju gminy określonego w wizji:

1. Zapewnienie mieszkańcom wysokiej jakości życia z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.
2. Rozwijanie i tworzenie nowych miejsc służących mieszkańcom i turystom do aktywnego wypoczynku i rekreacji z poszanowaniem środowiska naturalnego, m.in. poprzez kształtowanie pozytywnego wizerunku gminy i promocję jej walorów. Cel ten ma być osiągnięty poprzez następujące działania, które pośrednio dotyczą zasobów dziedzictwa kulturowego:
 - utworzenie punktu promocji i informacji turystycznej,
 - utworzenie na stronie www gminy zakładki dotyczącej turystyki i zamieszczenie e-mapy turystycznej,
 - udział gminy w targach i imprezach służących promowaniu walorów gminy,
 - stworzenie przewodnika/mapy zarówno w formie elektronicznej, jak i papierowej, z zaznaczeniem szlaków turystycznych, ciekawych miejsc, zabytków, bazy turystycznej, gastronomicznej; zakładki dla różnych grup turystów (rowerowi, weekendowi, historyczni, międzynarodowi, grzybiarze, koła łowieckie).

5.4.2. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta i Gminy Szamocin został opracowany w 2015 r. Określa organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych na poziomie gminy. Zawiera charakterystykę zasobu i rozmieszczenia zabytków oraz stopnia ich spodziewanego zagrożenia, ponadto wykaz zabytków nieruchomych, sposoby ich ochrony i zabezpieczeń, a także dane dotyczące realizacji prac. Plan ten był aktualizowany w 2018 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

5.5. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody. Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego**5.5.1. Pomniki przyrody**

Pomniki przyrody są to pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno - pamiątkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami wyróżniającymi je wśród innych tworów, w szczególności sędziwe i okazałych rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych i obcych, źródła, wodospady, wywierzyśka, skałki, jary, głazy narzutowe, jaskinie. Pomniki przyrody są ważnym elementem składowym krajobrazu, podnoszą jego piękno, zwiększają różnorodność, często związane są z wydarzeniami historycznymi, lokalnymi podaniami lub wybitną postacią historyczną. Status pomnika przyrody może nadać wojewoda (rozporządzenie) lub rada gminy (uchwała).

Na terenie gminy Szamocin znajduje się **9 pomników przyrody**. Są to pojedyncze drzewa – 2 lipy drobnolistne, wiśnia ptasia, czeremcha, sosna zwyczajna, cis pospolity, grupy drzew – 16 dębów szypułkowych oraz 2 lipy i 1 klon, a także głaz narzutowy (na skrzyżowaniu dróg z Szamocina w kierunku Atanazyń – Kosarzyn).

5.5.2. Obszary NATURA 2000

Obszary NATURA 2000 to najmłodsza z form ochrony przyrody, wprowadzona w 2004 r. jako jeden z obowiązków związanych z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Obszary te powstają we wszystkich państwach członkowskich tworząc Europejską Sieć Ekologiczną obszarów ochrony Natura 2000.

Celem funkcjonowania Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Drugim jej celem jest ochrona różnorodności biologicznej.

Podstawą funkcjonowania programu są dwie unijne dyrektywy tzw. dyrektywa ptasia i dyrektywa siedliskowa:

- Dyrektywa ptasia (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa - wcześniej dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa) - określa kryteria do wyznaczania ostoi dla gatunków ptaków zagrożonych wyginięciem;
- Dyrektywa siedliskowa (dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory) - ustala zasady ochrony pozostałych gatunków zwierząt, a także roślin i siedlisk przyrodniczych oraz procedury ochrony obszarów szczególnie ważnych przyrodniczo.

Zgodnie z tymi aktami prawnymi każdy kraj członkowski Unii Europejskiej ma obowiązek zapewnić siedliskom przyrodniczym i gatunkom, wymienionym w

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

załącznikach Dyrektywy siedliskowej i ptasiej, warunki sprzyjające ochronie lub zadbać o odtworzenie ich dobrego stanu. Dotyczy to m.in. wyznaczenia i objęcia ochroną obszarów, na których te siedliska i gatunki występują.

Na terenie gminy Szamocin występują następujące obszary *Natura 2000*:

- obszary specjalnej ochrony siedlisk
 - Dolina Noteci PLH300004
- obszary specjalnej ochrony ptaków
 - Dolina Środkowej Noteci i Kanał Bydgoski PLB 300001

5.5.3. Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu są to tereny objęte ochroną ze względu na walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe oraz zróżnicowane ekosystemy, odznaczające się niewielkim stopniem zniekształcenia środowiska przyrodniczego, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem lub istniejące albo odtwarzane korytarze ekologiczne. Od parków krajobrazowych różnią się większą dopuszczalnością działań gospodarczych, które ogranicza jedynie konieczność zachowania w równowadze istniejących walorów.

Wyznaczanie obszarów chronionego krajobrazu następuje uchwałą sejmiku wojewódzkiego. Obszary chronionego krajobrazu wraz z parkami narodowymi, rezerwatami przyrody oraz parkami krajobrazowymi stanowią elementy składowe tzw. krajowego systemu obszarów chronionych. Odgrywają one zatem ważną rolę w przestrzennym układzie form ochrony przyrody.

W granicach gminy Szamocin znajduje się obszar chronionego krajobrazu „**Dolina Noteci**” – utworzony w 1989 r. Jego powierzchnia wynosi 68.840 ha (dotyczy całego obszaru, obejmuje gminy Wyrzysk, Białośliwie, Kaczory, Ujście, Trzcianka, Czarnków, Lubasz, Budzyń, Chodzież, Margonin, Szamocin i m. Piła). Obszar ten stanowi fragment unikalnego krajobrazu doliny rzecznej wraz z jej krawędziami i przyległymi wzgórzami morenowymi między Wyrzyskiem i Wieleniem oraz rejonem jeziora Margonińskiego. Występują tu płaskie torfowiska, rozcięcia wąwozowe krawędzi doliny, zatopione w torfach wydmy, rozległe naturalne łąki turzycowe i wzgórza morenowe.

5.6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych

- uwzględnianie zabytków archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych gminy;
- uwzględnianie przez inwestorów wytycznych dotyczących ochrony dziedzictwa archeologicznego określonych w decyzjach i opiniach wojewódzkiego konserwatora zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

6. SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2020 - 2023

Nie sporządzono sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szamocin na lata 2020 - 2023. Program ten został przyjęty Uchwałą Nr XI/114/20 Rady Miejskiej w Szamocinie z dnia 14.02.2020 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. poz. 1683 z dnia 19.02.2020 r.).

Zgodnie z Uchwałą Nr VI/40/11 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 26.05.2011 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, w 2022 r. przyznano Parafii Rzymskokatolickiej p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych w Szamocinie dotację w wysokości 100.000 zł na prace konserwatorskie przy ołtarzu bocznym p.w. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w kościele parafialnym p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych w Szamocinie (Uchwała Nr XXVII/256/22 Rady Miejskiej w Szamocinie z dnia 31 marca 2022 r.).

7. KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**7.1. Gminna ewidencja zabytków**

1) nieruchomości

- gminna ewidencja zabytków nieruchomości w formie zbioru kart adresowych została wykonana w 2011 r. i przyjęta Zarządzeniem Nr 25/2015 Burmistrza Miasta i Gminy Szamocin z dnia 19 czerwca 2015 r.
- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków:
 - systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną;
 - rozpoznawanie i wprowadzanie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów;
 - wyłączenie obiektów z gminnej ewidencji zabytków w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

2) archeologicznych

- gminna ewidencja zabytków archeologicznych w formie zbioru kart adresowych wraz z mapą topograficzną w skali 1:25 000 z naniesionymi zabytkami archeologicznymi została opracowana w 2012 r. i przyjęta Zarządzeniem Nr 25/2015 Burmistrza Miasta i Gminy Szamocin z dnia 19 czerwca 2015 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Do kart gminnej ewidencji zabytków dołączono wykaz zabytków archeologicznych.

- ewidencja zabytków archeologicznych wymaga uzupełnienia i zweryfikowania poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych Archeologicznego Zdjęcia Polski, na podstawie informacji otrzymanych od Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Gminna ewidencja zabytków powinna być prowadzona zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

7.2. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

- coroczna aktualizacja planu opracowanego w 2015 r. – na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).

7.3. Udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych

- udostępnienie niniejszego *Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szamocin na lata 2025 - 2028* na stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy Szamocin;
- uwzględnianie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych;
- utworzenie na terenie miasta i gminy ścieżki dydaktycznej przedstawiającej historię i zabytki, także te nie wpisane do rejestru zabytków, kształtujące przestrzeń i będące świadectwem przeszłości;
- udostępnianie informacji na temat zasobów dziedzictwa kulturowego z terenu gminy (w tym wpisanego do rejestru zabytków założenia urbanistycznego z naniesieniem na mapie jego obowiązujących granic);
- publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych (przewodników, ulotek, folderów, map, itp.) dotyczących dziedzictwa kulturowego i istniejących w gminie zabytków;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich w celu ułatwienia dojazdu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- ustalanie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania w celach edukacyjnych i turystycznych;
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wspieranie stowarzyszeń w opracowaniu i publikacji materiałów dotyczących historii i zabytków gminy;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączania lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.

7.4. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

- włączenie tematyki ochrony dóbr kultury, a także zasobów zabytków i krajobrazu kulturowego miasta, gminy, powiatu i województwa do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych prowadzonych przez gminę;
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, rowerowych po najciekawszych i najważniejszych miejscach w mieście i gminie oraz przedstawianie obiektów zabytkowych;
- wspieranie imprez propagujących wydarzenia historyczne, kulturalne, etnograficzne związane z regionem;
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego.

7.5. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na ich remonty;
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków;
- nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przy udziale urzędu ochrony zabytków poprzez:
 - rozpowszechnianie wśród nich informacji na temat zasad opieki nad zabytkami, profilaktyki i etyki konserwatorskiej;
 - zbieranie od nich informacji na temat przeprowadzonych remontów i odnotowanie tych faktów w kartach adresowych obiektów.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych;
- określanie zasad i możliwości udzielania pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty zabytkowe z terenu gminy w ramach środków zabezpieczonych w budżecie gminy na dany rok (dotacje, ulgi podatkowe);
- interwencja władz miasta przy rażących naruszeniach prawa budowlanego, głównie dotyczących rozbudowy i przebudowy zmieniającej bryłę obiektu lub jego charakterystyczne elementy (zwłaszcza na obszarach objętych ochroną konserwatorską, przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków i figurujących w gminnej ewidencji zabytków).
- udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach na podstawie **Uchwały Nr VI/40/11 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 26.05.2011 r.** w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2011 r. nr 190 poz. 2991).
 - Gmina Szamocin udzieliła w roku budżetowym 2024 następujących dotacji w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków:
 - dotacja przyznana Parafii Rzymskokatolickiej p.w. NMP Wspomożycielki Wiernych w Szamocinie na prace remontowe – konserwatorskie przy elewacjach wież i klatkach schodowych w wieżach w kościele filialnym p.w. śś. Apostołów Piotra i Pawła w Szamocinie;
 - dotacja przyznana Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Anny w Jaktorowie na prace konserwatorskie i restauratorskie przy polichromiach we wnętrzu kościoła parafialnego p.w. św. Anny w Jaktorowie oraz elementach jego wyposażenia;
 - dotacja przyznana Parafii Rzymskokatolickiej w Raczynie na prace remontowe i konserwatorskie we wnętrzu kościoła parafialnego w Raczynie.
 - Ponadto w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków Gmina Szamocin pozyskała środki na prace konserwatorskie przy figurze przyrodznej Chrystusa Błogosławiącego usytuowanej przy pl. Wolności w Szamocinie, stanowiącej własność Gminy.

Od dnia wejścia w życie Ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 r. poz. 1595) w trybie określonym odrębnymi przepisami Rada Gminy może udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

także przy zabytku znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

- poprawa stanu zachowania zabytkowych cmentarzy
 - podjęcie próby rozwiązania problemu nieczynnych cmentarzy na terenie gminy; ustalenie w planach zagospodarowania przestrzennego docelowych funkcji cmentarzy poprzez wyszczególnienie, które pozostaną cmentarzami i objęte będą programem rewitalizacji (najlepiej zachowane) na miarę możliwości finansowych gminy, a które stanowiąc będą tereny zieleni urządzonej bądź pozostałości po cmentarzach z zachowaniem starodrzewia; ponadto przeprowadzenie inwentaryzacji fotograficznej i opisowej zachowanych nagrobków i pozostałych elementów nekropolii we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.
 - prowadzenie prac bieżących przy zabytkowych cmentarzach po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właścicielami obiektów, polegających na odkrzaczaniu, usuwaniu śmieci, wycinaniu samosiejek i porządkowaniu nagrobków. W ramach możliwości finansowych gminy i poszczególnych sołectw montaż tablic informacyjnych, a także ogrodzeń dla najlepiej zachowanych przestrzennie cmentarzy z dużą ilością zabytkowych nagrobków.

7.6. Określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów wymogów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych określonych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7.7. Realizacja zadań wynikających z obowiązku opieki nad zabytkami sprawowanej przez właściciela

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje opiekę nad zabytkiem jako działania realizowane przez jego właściciela lub posiadacza, polegające m.in. na prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie oraz korzystaniu z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

7.7.1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków stanowiące własność Gminy Szamocin

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- **ratusz, obecnie siedziba Urzędu Miasta i Gminy przy pl. Wolności 19 w Szamocinie** - stan techniczny dobry po wykonanym generalnym remoncie zakończonym w 2018 r.
 - bieżące utrzymanie

7.7.2. Obiekty wpisane do rejestru zabytków niebędące własnością Gminy Szamocin

Pozostałe obiekty wpisane do rejestru zabytków z terenu gminy Szamocin stanowią własność:

- kościoły, przykościelny cmentarz katolicki w Jaktorowie, cmentarz katolicki w Borówkach – własność parafii rzymskokatolickich;
- zespół kościoła ewangelickiego ob. katolickiego w Lipiej Górze zróżnicowany jest pod względem własnościowym - kościół stanowi własność parafii rzymskokatolickiej, pastorówka własność parafii ewangelicko – augsburskiej, zaś cmentarz własność Skarbu Państwa w zarządzie Starosty Chodzieskiego;
- pałacyk myśliwski w Jaktorówku – własność prywatna;
- pozostałe obiekty: cmentarze, parki w Jaktorowie i w Jaktorówku, a także stopień wodny na rzece Noteci „Krostkowo 11” – własność Skarbu Państwa.

Ww. obiekty nie są własnością Gminy Szamocin, w związku z czym nie ma ona możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad tymi zabytkami, a co za tym idzie – nie ma wpływu na sposób ich użytkowania. Natomiast działania pośrednie wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jak również polityki gminy polegają na:

- udzielaniu dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z obowiązującą uchwałą,
- prowadzeniu edukacji na poziomie szkół podstawowych w zakresie informacji o zasobie zabytków i krajobrazu kulturowego regionu oraz możliwościach ich ochrony,
- promowaniu wśród mieszkańców gminy i przybywających tu gości najcenniejszych zabytków,
- wspieraniu przy współudziale urzędu ochrony zabytków poczynań związanych z właściwym utrzymaniem i zagospodarowaniem zabytków i ich otoczenia,
- określaniu przy sporządzaniu dokumentów planistycznych warunków i sposobów ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków, jak również figurujących w gminnej ewidencji zabytków.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Szamocin na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym także na mieszkańców, głównie zabytkowej przestrzeni miasta Szamocin, w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Szamocin wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, koordynacji, społeczne oraz instrumenty kontrolne.

▪ Instrumenty prawne

- dokumenty wydawane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
- uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem zagadnień ochrony zabytków

▪ Instrumenty finansowe

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej
- dotacje
- subwencje
- dofinansowania
- programy uwzględniające finansowanie z funduszy Unii Europejskiej

▪ Instrumenty koordynacji

- strategie rozwoju gminy
- plany rozwoju lokalnego
- programy prac konserwatorskich
- studia i analizy, koncepcje
- plany rewitalizacji

▪ Instrumenty społeczne

- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności
- informacja
- współpraca z organizacjami społecznymi

▪ Instrumenty kontrolne

- utworzenie w ramach struktur organizacyjnych Urzędu Miasta i Gminy Szamocin zespołu koordynującego pracami realizującymi poszczególne zadania wynikające z ustaleń programu
- okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu
- aktualizacja gminnej ewidencji zabytków
- monitoring stanu środowiska kulturowego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

9. MONITORING DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Burmistrz Miasta i Gminy Szamocin zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez gminę.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez analizę i ocenę stopnia jego realizacji.

10. WEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 81, art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organ stanowiący gminy może udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach, jednakże wymagane jest ustalenie procedury postępowania w tej sprawie. Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków z budżetu Gminy Szamocin określa:

- Uchwała Nr VI/40/11 Rady Miasta i Gminy Szamocin z dnia 26.05.2011 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

11. NIEKTÓRE ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek dbania o stan zabytku, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, nakłada na właścicieli i posiadaczy zabytków ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie ww. prac jest jej zadaniem własnym.

Podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku mogą ubiegać się o wsparcie finansowe z budżetu państwa na poziomie krajowym i wojewódzkim, z budżetów samorządów oraz ze środków europejskich. Źródła finansowania opieki nad zabytkami pochodzić mogą również od osób fizycznych (np. składki i zbiórki publiczne na określony cel dla danej wspólnoty społecznej), prawnych, organizacji pozarządowych, fundacji, ambasad oraz różnego rodzaju funduszy.

- **Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego** - w ramach programów:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

- *Ochrona Zabytków* - celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
- *Ochrona zabytków archeologicznych* - celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
- *Groby i cmentarze wojenne w kraju* - celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.
- *Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju* - celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.
- **Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków** – dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków.
- **Fundusz Kościelny - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych** - dotacje udzielane kościelnym osobom prawnym na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej); w szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki).
- **Samorząd Województwa Wielkopolskiego - Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego** – dotacje udzielane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym lub znajdującym się na obszarze województwa wielkopolskiego, dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe.
- **Powiat Chodzieski** – na podstawie Uchwały Nr XVII/163/2020 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 26.08.2022 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2020 r. poz. 6566) oraz Uchwały Nr XXXII/252/2020 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 30 marca 2022 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2022 r. poz. 2842); dotacja może być udzielona na nakłady konieczne do wykonania ustalonych na podstawie pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, określonych w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

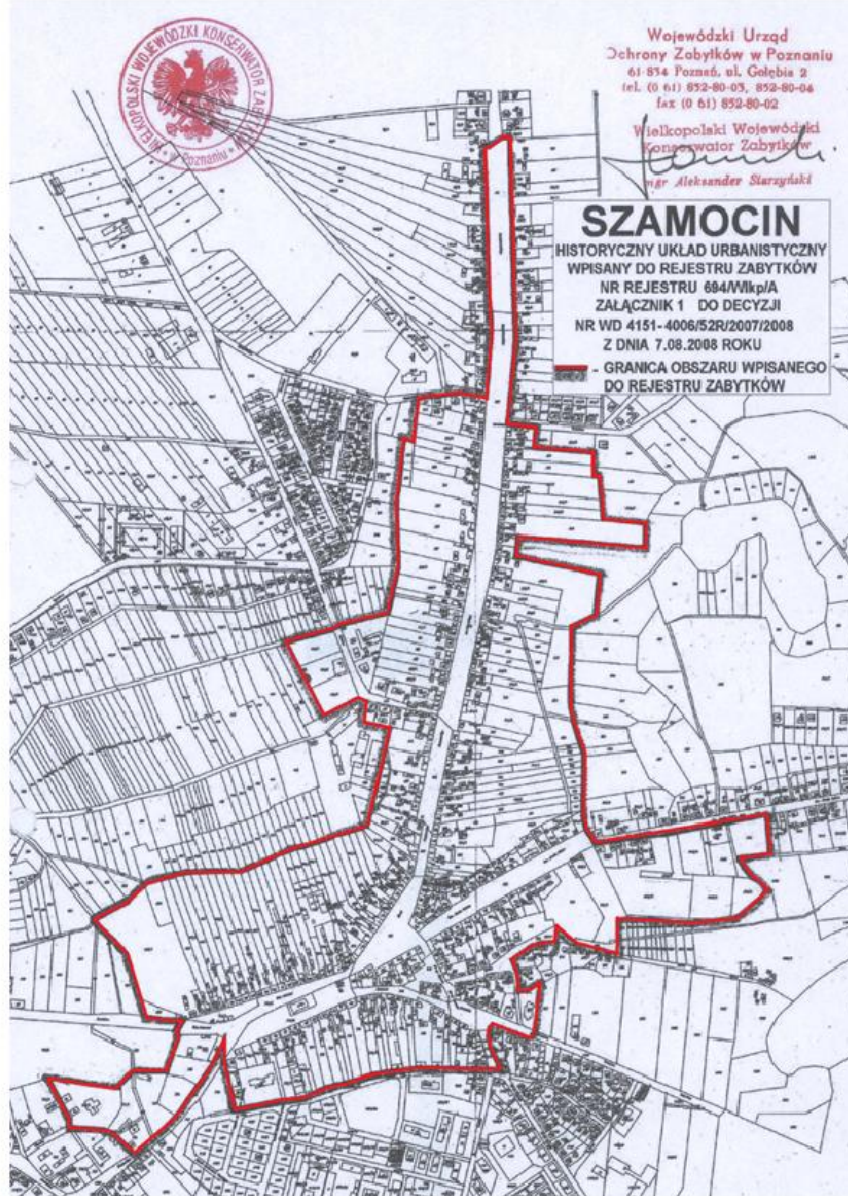
- ponadto istnieją możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z **funduszy** krajowych i zagranicznych **Unii Europejskiej**.

12. BIBLIOGRAFIA

- Linette Eugeniusz, *Szamocin. Studium historyczno – urbanistyczne*, Poznań 1962 – 1965, mpis archiwum WUOZ Delegatura w Pile
- Rydzewska Agnieszka, *Zabytkowe cmentarze ewangelickie północnej Wielkopolski*, Poznań 2012
- Szelmeczka Jan, *Dzieje Szamocina w 260 rocznicę miasta*, Szamocin 2008
- *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. V, zes. 1: powiat chodzieski, Warszawa 1965
- karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, WUOZ Delegatura w Pile
- dokumentacja ewidencyjna parku w Jaktorowie i Jaktorówku, WUOZ Delegatura w Pile

Załącznik nr 1

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

Załącznik nr 2

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SZAMOCIN NA LATA 2025 – 2028

EWIDENCJA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH GMINY SZAMOCIN

